

מכללת לוינסקי לחינוך

הכינוס ה-13 של האגודה הישראלית לחקר שפה וחברה

13th Conference of the Israeli Association for the Study of Language
and Society

שפות ושיח במרחב הציבורי

תקצירי הרצאות

23 ביוני 2014

מכללת לוינסקי לחינוך, קמפוס תל-אביב

כל תיאוריה של ארגומנטציה מניחה שפעולת השכנוע הוא פעילות דיאלוגית במהותה. לפי בחטין (1981), בעוד שכל צורות השיח מכוונות אל הנמען ואל תגובתו, בשיח הרטורי ההתכוונות אל הנמען נחשבת למרכיב בסיסי. על פי הרטוריקה החדשה (פרלמן ואולברכט-טיטקה, 1958), כל ארגומנטציה מניחה קיומו של מגע אינטלקטואלי, כלומר מגע בין מוחות, ומכאן שהסכמת הקהל היא גורם שטבעו פסיכולוגי. עם זאת, פרלמן ואולברכט-טיטקה מתייחסים גם להיבט החברתי של הארגומנטציה. דעותיו של אדם נגזרות לא רק מאופיו שלו, אלא אף יותר מכך מן החוג החברתי שלו, האנשים שאתם יש לו קשרים ושבסביבתם הוא חי. כל חוג חברתי מתאפיין בדעות הדומיננטיות בין חבריו ובאמונות שהם מחזיקים בהן. התבוננות כפולה זו מאפשרת להתייחס אל הדיאלוגיות שבנאום הן מן ההיבט של פנייה לכל פרט בקהל והן מן ההיבט של פנייה לקבוצות בני אדם החולקים אותם עמדות, אמונות ורגשות ביחס לנושאים שבדיון.

כיצד מגייס הנואם את הקהל להסכמה לעמדותיו? הפרדיגמה הרטורית תדבר על ביסוס האתוס של הנואם, על ניצול אתרי טיעון ידועים (טופוס), על פנייה לרגשות הקהל (פאתוס), על פנייה לערכים משותפים, להסכמות, אמונות ועמדות משותפות (דוקסה). מצד ניתוח השיח נשאל מהן האסטרטגיות הלשוניות המשתתפות בהשגת המטרה הזו.

מתוך מודלים אחדים לתיאור הדיאלוגיות בשיח המדעי (היילנד 2001, 2005, פלוטום ואח' 2006, לבנת 2012, לוין ופרפיניאן בדפוס) פיתחנו מודל חדש לתיאור הדיאלוגיות של הנאום הפוליטי, תוך ניפוי רכיבים בלתי רלוונטיים, התאמה של רכיבים אחרים והוספה של רכיבים חדשים. המודל החדש כולל בין השאר אזכור רגשות משותפים לנואם ולקהל באמצעים לשוניים מגוונים, ביניהם כינויי הגוף הראשון ביחיד וברבים, אזכור אמונות וערכים משותפים, התנסויות וידע משותף, יצירת קונצנזוס באמצעות נטרול עמדות נגד, אזכור ניסיון אישי והיסטוריה משפחתית של הנואם, ניצול פעולות דיבור מסוגים שונים – התחייבותיות (commissives), הנחייתיות (directives) והבעתיות (expressives), שאלות מובילות ורטוריות, ושימוש בהומור ובאירוניה בכינויי גוף שני ובפניות.

ראש ממשלה מדבר בנסיבות רבות ובפני קהלים שונים, וכל נאום הוא הזדמנות עבורו להעלות נושאים וערכים רלוונטיים וללכד סביבם את הקהל. בהרצאה אראה כיצד נתניהו מנצל את הנושאים השונים של הנאומים ואת ההסכמות הרלוונטיות לכל אחד מסוגי הקהל, מהם הערכים המשותפים שאותם הוא מאזכר בכל נאום וכיצד הוא יוצר סביבם סולידריות כדי לגייס את הקהל להסכמה לעמדותיו. אדגים זאת מתוך נאומים פוליטיים שנשא נתניהו בארץ ובחו"ל, בעברית ובאנגלית, בין השנים 2011-2013.

References

- Fløttum, Kjersti, Dahl, Trine and Kinn, Torodd. 2006. *Academic Voices*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Hyland, Ken. 2001. "Bringing in the reader: Addressee features in academic articles." *Written Communication* 18: 549-574.
- Hyland, Ken. 2005. "Stance and engagement: A model of interaction in academic discourse." *Discourse Studies* 7: 173-192.

- Perelman, Chaïm and Olbrechts-Tyteca, Lucie. 1958. *The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation*. J. Wilkinson and P. Weaver (trans.). Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1969.
- Lewin, Beverly A. and Perpignan, Hadara (in press). "Recruiting the reader in literary criticism," *Text & Talk*.
- Livnat, Zohar. 2012. *Dialogue, Science and Academic Writing*, Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins.

תרומתם של הלהגים הערביים להבנת תופעות לשון בשפות השמיות השונות ולהסברן, לא זכתה לתשומת לב מספקת ע"י חוקרי הלשון הערביים לעומת פרשני המקרא בימי הביניים שפתרו מקראות אחדות בעזרת מילים שהיו שגורות בפיהם. חקר הלהגים הערביים עשוי לשנות את דעותינו המקובלות על יחסי השפות השמיות זו לזו ואפשר לשאוב מלהגים אלה מושגים ברורים על אופיים של להגי הערבית המקוריים, הקרובים לשמית הקדומה – ומתוך כך גם לעברית – יותר מאשר הלשון הקלאסית. כידוע המעתיק הכנעני מיוחד לכנענית בכלל ולעברית ולפיניקית בפרט, אם כי אינו עקיב בעברית.

מעתיק זה התקיים במכתבי תל אלעמארנה, בכתובת בבליית קדומה מ'מארי', בתדמורית בארמית המערבית ועוד. הוא נמצא גם במקורות ערביים קדומים ומודרניים כאחד. מבין המקורות הקדומים ניתן למנות את הניבים הערביים השכנים לארץ ישראל, כמו בכתובות נבטיות במילים כמו 'manōto', 'adnōn'; במילים ארמיות כמו: 'enōsh', 'piqqadōn'; בכתובות סיפאאיות (מאתיים השנים הראשונות לספירה), שנכתבו בערבית טהורה ושאינן בהן כל סימן של השפעה כנענית במילים כמו 'slwm'; בניב התימני בימי מוחמד ובניב של אנשי אלחג'אז. בניב התימני הגו ב- *ū* כל אל"פ שמקורה ב-w, כמו 'assalwa', 'azzakwa'. חלק מדקדקים אחדים התייחסו לחלק מהמילים הנמצאות בקוראן העותמאני והנכתבות ב-w מעליה אלי"פ, אך, לרוב, לא התייחסו למילים נוספות שאינן בקוראן, ושהיו שגורות בפי הדוברים דאז. מבין הלהגים בני-ימינו ניתן להצביע על: דיאלקטים אחדים בדרום חצי האי ערב: *Qāsim* (שם פרטי) < *Qōsim* ועוד; הדיאלקט הפלסטיני בישראל, כמו במילים *hōrab*, *yōkhed* ועוד (מעתיק זה נמצא ללא התניות גם במקומות אחדים בגדה המערבית כמו בלהג של הכפר 'ס'וריף); בלהגים אחדים בסוריה, כמו: *'ōmil* < *āmil*.

חוקרים אחדים התייחסו לכתיבת מילים אחדות ה-w במקום ה-ā, וטענו שמילים אלה שאולות מן הארמית הסורית. החיסרון בטענה זו הוא, שהחוקרים לא התייחסו לכל המילים המופיעות בקוראן וגם – למילים רבות אחרות המתועדות בלהגים ערביים. יתרה מזו, אין לשלול את האפשרות שממדי התופעה היו רחבים יותר, אך המחקר המודרני טרם הצליח לגלות זאת. העובדה שמעתיק זה ממשיך להתקיים בלהגים ערביים מודרניים, יש בה כדי להאיר אור על האפשרות לראות ב'מעתיק הכנעני' כמעתיק/ כתופעה שהתקיימה בניב האב השמי בדרום חצי האי ערב.

מקורות

אלחיה 2012	אלחיה נורה אחמד שחאדה, لهجة بلدة صورييف – دراسة لغوية, השלמה לקבלת התואר מ.א., הפקולטה ללימודים מתקדמים, אוניברסיטת אל-ח'ליל.
אניס 1992	אניס אבראהים, في اللهجات العربية, القاهرة: مكتبة الانجلو المصرية.
רבין תשנ"ט	רבין חיים, אסופת מאמרים בלשון העברית ובאחיותיה, בתוך: חקרי לשון, משה בר אשר וברק דן (עורכים), ירושלים: האקדמיה ללשון העברית ומוסד ביאליק

כאשר הלא-מודע המוסדי במרחב הקבוצה: שימוש בכלי השלכתי בקבוצת לימוד למרצים מילי אפשטיין-ינאי

מוסדות להשכלה מהווים מסגרות ארגוניות עבור עובדים מסוגים שונים: פקידים, מנהלים, מזכירות, מורים, אנשי תחזוקה ועוד. האינטראקציות האנושיות המתקיימות במסגרות אלו מתוארות בספרות כיחסי גומלין מורכבים בין מערכות להוראה ויצירת ידע לבין מערכת ממוסדת ואדמיניסטרטיבית. המתח בין מעשה הפרט לבין המרחב המוסדי הוא תופעה מוכרת. מתח זה מאפשר לרוב, לעבוד למען מטרות משותפות ולקיים את המערכת הארגונית כאריג פוליפוני. מערכת זו היא עדינה וחמקמקה באופייה, שהרי היא מתקיימת הודות לרצון הטוב, לערוצי תקשורת יעילים ולאמונות וערכים של השותפים בה (כ"ץ, 2004). ואולם, בתקופות של שינוי יזום או של משבר ארגוני, רגשות של פחד, כאב וכעס יכולים להתעורר בין הדמויות הפועלות, ולהצל על המערך התקשורתי. מתח זה נחוזה אז כראיה לסכסוך, להעלמת מידע, לסמכותיות-יתר, ולדיכוי. היכולת לקיים שותפות נפגמת.

הרצאה זו ממשיכה את תחום החקירה שפיתחתי בכנסים קודמים, על אודות התקשורת במקומות עבודה והאפשרות לתאר אותה בעזרת שילוב של כלים רטוריים ודיסקורסיביים. ברצוני לבחון כעת, בעזרת תיאור מקרה בו נכחתי כמשתתפת, את השפעות השימוש בכלי השלכתי (קלפים שהביאה המנחה בסדנה ללימוד מיומנויות להוראה מקוונת) במסגרת מפגש עבודה לצורך הכרות עם מיומנויות נחוצות להוראה מקוונת. הקלפים הובאו למפגש כדי לגוון את ההוראה ולפתח שיחה, ולא היה קשר נושאי בינם לבין נושא המפגש; לכן, מעניין לשים לב לתגובות שהקלפים עוררו. הכלי מכניס "ממד אסוציאטיבי-סימבולי" (מטפורי או מטונימי) למרחב הקבוצתי ומאפשר לתכנים מודחקים או "לא ראויים", לבוא לידי ביטוי. על ידי זיהוי תכנים אישיים בקלף, משתנה סגנון השיח – הוא גולש משימוש רפרנציאלי לשימוש רטורי בשפה; מעבר כזה מזמין פרשנות החורגת מהנורמה המקובלת. במקרה המדובר, איפשר לעלות תכנים שנתנו ביטוי לתסכול של צוות ההוראה (לדוגמה: משתתפת אמרה: "זה נראה כמו קבוצת תמיכה", והמנחה סיכמה: "לא לכך התכוונתי – לא הספקתי כלום").

בארגון באות לידי ביטוי שפות שונות ואופני שיח שונים; המארג הארגוני על תפקידיו לא תמיד פנוי להקשיב לקולות השונים הבוקעים ממנו, אף לעיתים זה מתאפשר. בעזרת מודל ארבעה סוגי השיח של לאקאן (1975) אנסה להאיר את המהלך התקשורתי במפגש המתואר וכיצד החלפת השפה הרפרנציאלית לשפה רטורית או אסוציאטיבית השפיעה באופן מכריע על אופי השיח ועל יכולתו לערטל אמת על אודות רגשות שלא היו חלק מהמפגש המתוכנן.

ביבליוגרפיה

- כ"ץ, י' (2004). על מעמדה של השקפת העולם בעבודה המקצועית. אנליזה ארגונית, 7, 7-12.
- Bakhtin, M. M. (1986). *Speech Genres and Other Late Essays*. Edit. by Caryl Emerson and Michael Holquist. Trans. by Vern W. McGee. Austin: Univ. of Texas.
- Verhaeghe, P. (1995). From impossibility to inability: Lacan's theory on the four discourses. *The Letter. Lacanian Perspectives on Psychoanalysis*, 3, 91-108.

אדריכלות כשפה: מה החלל הארכיטקטוני של הכיתה מגלה על שוויון ומְשֻׁמוּעַ? עינב ארגמן וצחי אסא

החלל שבו אנשים מתנהלים מתווך את תרבותם: עולמם החברתי, קבוצתי (Relph, 1980). מרחב אדריכלי (על הרהיטים שבו וארגונום בחלל, אזורי השהייה והמעבר הנכללים בו, המחסומים והאוריינטציות שהוא מייצר), לא רק שמצביע על אורח החיים הנהוג בו, אלא אף מאפשר את יצירתו ואת מתיחת הביקורת עליו (כהן ועמיר, 2007). מדובר בשפה, על אף שלא ניתן לעשות השוואה דקדקנית בין ארכיטקטורה לשפה דבורה או כתובה. כדברי קלארקה וקרוסלי (Clarke & Crossley, 2000, pp. 1-2):

Architecture [does] not permit the same clarity and accuracy of expressions as language, nor [does] it tolerate the same diversity of styles as the vernacular languages. The elementary forms of buildings, unlike words in speech, [are] not arbitrary.

בהרצאה הנוכחית אין כוונתנו להשוות מלל לוויזואליה. אדריכלות כשפה תוצג אפוא במובן מסוים אחד - ארכיטקטורה כאקספרסיבית; כמערכת תקשורתית.

ההרצאה מבוססת על מחקר אמפירי איכותני, שבו תועדו בווידיאו במשך שנה צוותי סטודנטים בעת מתן היצגים לעמיתיהם. בוצע ניתוח שיחה וניתוח ויזואלי, שבחן התנהלות של סטודנטים (מרצים וקהל) בחלל הכיתה. נִרְאָה מבנה כיתה מסורתי (הכיתה בה הסטודנטים הציגו) ונתייחס למרכיבים אדריכליים בה, המְכַוֵּנִים יחסי אי-שוויון בין מרצה לסטודנט. יחסים אלו נוצרו על אף שהמרצים בהיצגים היו סטודנטים ובניגוד לספרות שעניינה היררכיות אופקיות, הטוענת כי באינטראקציות בין עמיתים, הצדדים השונים יראו בגופם את האידנטיות הקיימת ביניהם (ראו, למשל, Goodwin, 2008).

בהרצאה נציג מערך ארכיטקטוני חלופי של כיתה. המבנה החדש, שתוכנן על ידנו, מתווך שוויוניות מוסדית-חברתית. בהתייחס למְשֻׁמוּעַ, הרי שזה ממשיך להתקיים, אם כי הוא אינו כלפי מורה ומרחב מורה (במובנם המסורתי). המְשֻׁמוּעַ הנו בנוגע לחומר הנלמד ולתהליכים המכוונים להוראתו, למידתו, פעולה בו והרהור לגביו.

כוונתנו לעורר חשיבה על הסביבה האדריכלית שבמוסדות החינוך ודין ביקורתי בה. לשיטתנו, ביקורתיות (כלומר, אי דבקות במוכר ובבטוח, ב"כאן" וב"עכשיו" שלרוב נכפים עלינו; עמדה ספקנית המפרשת את המציאות וחושפת מבני כוח, תוך בחינה מושכלת של אפשרויות חלופיות. פריירה, 1981) תיווצר לו נבין את המשתמע מהאופן שבו המקום מאורגן, קרי - את האדריכלות כשפה מתקשרת על המוסד והיחסים האינטראקציוניים שבו.

ביבליוגרפיה

- כהן, ש' ועמיר, ט' (עורכות). (2007). *צורות מגורים: אדריכלות וחברה בישראל*. תל אביב: עם עובד.
פריירה, פ. (1981). *פדגוגיה של מדוכאים*. ירושלים: מפרש.
Clarke, G., & Crossley, P. (Eds.). (2000). *Architecture and language*. Cambridge: Cambridge Press.
Goodwin, M.H. (2008). The embodiment of friendship, power and marginalization in a multi-ethnic, multi-class preadolescent U.S. girls' peer group. *Girlhood Studies* 1(2), 72-94.
Relph, E. (1980). *Place and placelessness*. London: Pion Limited.

"סכנת הלשון הערבית": הלשון הערבית בין נחיצות לדחייה בוועד הלשון העברית

ערן בוכלצב

ועד הלשון העברית שפעל במחצית הראשונה של המאה העשרים, עסק בהרחבת ועיצוב השפה העברית לצורך התאמתה לשמש כשפת דיבור מודרנית. מחלוקת מרכזית בין חברי הוועד נגעה למקורות מהם יכול וצריך הועד לשאוב לפעולתו. עיקר המחלוקת נסב סביב מעמד השפה הערבית בתהליך המכונה "החייאת הלשון העברית". המחלוקת התקיימה בין חברי ועד שגרסו כי בשל קרבת הלשונות העברית והערבית ניתן ואף רצוי לשאוב מן הערבית לצרכי הרחבת העברית; לבין חברי ועד אחרים שגרסו כי השימוש במקורות ערביים ישחית את טוהר העברית ויפגע במעמדה של העברית. בתווך ניצב אליעזר בן-יהודה שגרס כי השימוש בערבית הכרחי מחוסר מקור אחר להרחבת העברית, אך הוא נסמך על המקור השמי המשותף ללשונות.

לנושא הערבית כמקור העברית הוקדשו דיונים והרצאות בוועד הלשון לאחר מלחמת העולם הראשונה, והיקף הופעתו בדיונים באופן ישיר ועקיף מעיד על חשיבותו. הדיון בוועד הלשון שילב שאלות בלשניות ומדעיות, לצד תפיסות לאומיות שהביעו שאיפה לחבר בין השפה למרחב יחד עם יחס האמביוולנטי אל המזרח והערבית כאחד מייצוגיו. עם זאת, דיון זה התקיים באופן פנימי ובמנותק מתהליכי ההתפתחות והמודרניזציה שעברה השפה הערבית ומן ההתעוררות הלאומית והתרבותית בעולם הערבי הסובב. אל שאלת המעמד והתדמית נוספה שאלת היכולות: ועד הלשון הדגיש במחברתו הראשונה כי "נמנים בין חברי הוועד חברים [ש]בקיאותם בשתי השפות העברית והערבית אינה מוטלת בספק". אולם ציון עובדה זו מעורר תהיות משום שכבר בזמן הפולמוס עמדו חברים בוועד על כך שמעטים הם בעלי הידע וההכשרה ללמוד מן הערבית החיה לצורך תחיית הלשון העברית. זאת לעומת ריבוי היכולות בשפות שמיות שנכחדו מכבר.

הרצאה זו תעסוק ביחסו של ועד הלשון אל השפה הערבית כביטוי של המזרח, ואל תפקידה ב"החייאת" העברית כפי שהם עולים מדיוני ועד הלשון השמורים בארכיונו שבאקדמיה ללשון העברית. במסגרת זו אעמוד הן על ההתלבטות אודות מעמדה של העברית בין השפות השמיות כביטוי להתלבטות לאומית בין אירופה והמזרח, והן על היחס לערבית כדגם מרכזי לתפקיד שתפסו השפות השמיות השונות בעיצובה של העברית המודרנית.

ביבליוגרפיה

אלדר, אילן. תכנון לשון בישראל, ירושלים תש"ע.
זכרונות ועד הלשון העברית, ירושלים תרע"ב-תרפ"ח.

Kuzar, R., *Hebrew and Zionism: a discourse analytic cultural study*, Berlin 2001.

אנו נמצאים בעצומה של המהפכה הדיגיטאלית המשתלבת גם בתחום הלמידה. תרבות התקשורת הדיגיטאלית בקרב מתבגרים, בעיקר ברשתות חברתיות נחקרה רבות ומצביעה עליהן כעל סביבה בה נערכת חקירת זהויות ועיצובן, אימוץ פרסונות שונות ומיצוב עצמי (Clarke, 2009). תקשורת זו מאופיינת לעיתים במסרים עוינים או אגרסיביים, המכוונים למצב את הכותב בעמדת כוח המאפשרת לו פגיעה בזולת (Tokunaga, 2010).

אפיון השיחוח הדיגיטלי הכתוב בימי עיון מקוונים ברשת לא נחקר רבות, ולכן מחקר זה מתמקד בנייתו על מנת לזהות נורמות, דפוסי תקשורת ותהליכי מיצוב עצמי בחברה האקדמית. במוקד מחקר זה נמצא יום העיון "חלום מציאותי או מציאות חלומית – ספרי לימוד דיגיטליים" ביום עיון זה הוצגו עשרה היצגים והשתתפו בו 283 משתתפים. יום העיון המקוון התקיים בפלטפורמה . Elluminate

המחקר נערך בפרדיגמת מחקר איכותנית (שקדי 2003, צבר בן יהושע, 2001) של חקר מקרה (Yin, 2008). כל הנתונים נכתבו על ידי המשתתפים בשיחוח הכתוב של יום העיון המקוון. מאגר הנתונים הועבר לתוכנת "אטלס" (Atlas.ti 7.0) ונתחו באמצעות ניתוח תוכן קטגוריאל. ניתוח המבעים נעשה בדרך של ניתוח שיח ביקורתי סוציולינגוויסטי, לפי המודל של המודל של גריסון, אנדרסון וארצ'ר (2,000) לבדיקת תקשורת מתווכת מחשב וימי עיון מקוונים לצרכים חינוכיים. (Garrison, Anderson, & Archer, 2000).

ניתוח 827 תורות הדיבור מראים על היווצרות סביבה תקשורתית דיגיטאלית, אינטראקטיבית, שיתופית ודמוקרטית המאפשרת לכל משתתף להביע את דעתו. משום כך, כנראה משתתפת אחת הרבתה להשתמש במבעים פוגעניים כלפי המרצים-נורמה לא מקובלת בשיח האקדמי. אפיון השיחוח הצביע על ריבוי נוכחות הוראתית לעומת נוכחות קוגניטיבית וחברתית, שתרם גם הוא, כנראה לתחושה של אגרסיביות והטרדה. בנוסף, נמצא שדווקא המשתתפים שהיו חסרים את התארים האקדמיים הנדרשים לצורך סטאטוס גבוה בקהילה האקדמית, מצבו את עצמם כ"מלמדים". זאת על מנת, להשיג שליטה מקצועית וחיזוק הסטטוס האקדמי שלהם בקרב קהילת השיח.

מסקנות המחקר מראות שאין עדיין נורמות ודפוסי שיח מגובשים במרחב תקשורתי ממוחשב זה המיועד ללומדים אקדמיים.

מקורות

- צבר בן יהושע, נ' (2001). מסורות הזרמים במחקר האיכותי. הוצאת דביר
- שקדי, א' (2003). מילים המנסות לדעת מחקר איכותני-תיאורי ויישום. הוצאת רמות-אוניברסיטת תל אביב
- Clarke, B. H. (2009). Early adolescents use of social networking to maintain friendship and explore identity: Implications for policy. *Policy & Internet*, 1, 55-89.
- Garrison, D. R., Anderson, T., & Archer, W. (2000). Critical inquiry in a text-based environment: Computer conferencing in higher education. *The Internet and Higher Education*, 2(2-3), 1-19.
- Tokunaga, R. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyber bullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26, 277-287.
- Yin, R. K. (2008). *Case study research: Design and methods*. 4th ed. London: Sage Publications.

מאפייני הקטגוריות הלקסיקליות של ה-Code-Switching (CS) (ערבית-עברית) בלשונם של דוברי ערבית ילידיים בישראל בני העדות השונות

שרה ברנד

בין המחקרים הרבים שנעשו בעולם בתחום ה-Code-Switching (CS) מופיעים גם מחקרים, שמעורבת בהם השפה הערבית. בארץ טרם נערך מחקר CS מקיף, ובמיוחד מחקר CS המשווה בין העדות השונות, ומכאן נובעת חשיבות המחקר שערכנו.

ניתוח סוגי ה-CS נעשה בהתאם לתיאוריות העיקריות המוצגות בספרות המחקר (כגון: Muysken, 2005; Myers-Scotton, 2006; Walters, 2005). דוברי ערבית ילידיים בישראל (דבע"י) מערבים עברית וערבית באירועי שיח רבים ומידת השימוש שונה מעדה לעדה, ואף באותה עדה קיימים הבדלים אישיים. על פי הממצאים, מהווה ה-CS 7% בממוצע בדיבור היום-יומי של דבע"י. היקרות ה-CS היא כדלהלן: הדרוזים (14%), הבדואים (7%), הנוצרים הכפריים (7%), המוסלמים העירוניים (6%), הנוצרים העירוניים (4%) המוסלמים הכפריים (4%). נמצאו הבדלים בין שש הקבוצות הללו בשתי סוגות שנבדקו: שיחות לעומת ראיונות.

הניתוח הכמותי והאיכותני-לשוני של הקטגוריות הלקסיקליות מצביע על שוני בין העדות, ואף באותה עדה בין השיחות והראיונות. ככלל, ה-CS הרב ביותר נעשה בקטגורית השם, סמני השיח והפועל. הקטגוריות הלקסיקליות נותחו מורפולוגית, מורפו-סינטקטית וסמנטית. גבול ה-CS בשמות עצם הוא בין השם (בעברית) למוספית (בערבית), כך למשל, תופיע בערבית תווית הידוע, מוספית הריבוי –aat-, כינוי חבור והמורפמה be- החבורה לפועל בעתיד. בצירופי שם (שם ותואר או סמיכות) אפשר שאחד המרכיבים יופיע בערבית. מילות ה-CS ממוינות על-פי שדות סמנטיים. מצאנו גם מילות CS מע"ס ומאנגלית.

הממצאים מצביעים על מגמה של דיבור מעורב, טבעי וקולח ב-CS עברית וערבית בקרב העדות השונות ככלל ואצל הדובר כפרט. המסקנה העולה היא שככל שהמגע הבין-תרבותי של דבע"י רב יותר, כך שליטתם בעברית תהיה טובה יותר. עם זאת, מידת השימוש ב-CS ואיכות ה-CS אינם רק תלויי דובר, אלא גם תלויי נושא השיח. ההשערה כי היקרות CS בקרב דוברים עירוניים תהיה רבה יותר מאשר בקרב כפריים, ראויה להיבחן במחקר נוסף.

התקציר מבוסס על עבודת דוקטור בנושא: מעברים משפה לשפה (Code-Switching) (ערבית-עברית) בלשונם של סטודנטים דוברי ערבית בישראל: היבטים לשוניים, סוציולו-פסיכולוגיים ופסיכולינגוויסטיים. (העבודה נכתבה במסגרת החוג לערבית, אוניברסיטת בר-אילן, בהנחיית פרופ' יהודית רוזנהויז, פרופ' יואל וולטרס ופרופ' אליעזר שלוסברג. העבודה אושרה ב-20.1.2014).

References

- Myers-Scotton, C. M. (2006). *Multiple Voices: An Introduction to Bilingualism*. Blackwell Publishing, Australia.
- Muysken, P. (2000). *Bilingual speech: A typology of code-mixing*. Cambridge.
- Walters, J. (2005). *Bilingualism: The Sociopragmatic-Psycholinguistic Interface*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

(הוּיָה) הוּיָה = (זהות) והוּיָה העברית והערבית בסדרה עבודה ערבית"

מרק ברנשטיין ורבקה בליבוים

הסדרה "עבודה ערבית" של "קשת" בטלוויזיה הישראלית זכתה בפרסים רבים וזו לה העונה הרביעית. היא מיועדת ללוח השידורים הכללי, משודרת בפריים טיים והפופולריות שלה הולכת וגוברת. הסדרה זכתה לסיקור נרחב בעיתונות וכן להתייחסות אקדמית (מנדלסון-מעוז ושטייר-לבני), אך הפן הלשוני בה טרם נחקר באופן יסודי.

הסדרה מציגת את תחילתו של שלב חדש בייצוגו של הערבי-הישראלי בטלוויזיה ותפקידים של דוברי ערבית מגולמים בידי שחקנים ערביים-ישראלים (עובדה שאינה מובנת מאליה בהתחשב בתכניות קודמות). הגיבור הערבי מוצג כסובייקט היברידי בתוך החברה היהודית ישראלית (שם 37) וגם שפתו היא היברידית. למעשה הסדרה מייצגת מצב של דיגלוסיה (אמג'ד וגיבורים אחרים עוברים משפה לשפה בטבעיות). סייד קשוע, כותב הסדרה, אמר בריאיון אתו שכדי להגיע לפריים טיים צריך גם לדבר בשפה של הרוב כדי ללכוד את לבו ודברים אלו מסבירים את הבחירה הלשונית שנעשתה בסדרה, לפחות בשלביה הראשונים. השימוש בלשון הוא אמצעי חתרני נגד סטריאוטיפים מקובלים ונבחן את הלשון גם מהיבט זה. יש להדגיש שמחקרנו עוסק בייצוג ואינו מחקר שטח (כמו מחקרה המקיף של הוקר, למשל, וכן נדון העניין בספרה של שוחט). הסדרה מערערת על העברית כשפה ההגמונית (דלז וגואטרי 2005: 62), והיא מעצימה את נוכחות השפה הערבית והתרבות הערבית בחברה הישראלית (ככל שבדקנו אחוזי הצפייה בה בקרב הציבור הערבי נמוכים, יחסית). ככל שהתקדמה הסדרה חלו בה שינויים משמעותיים ומאלפים, החל משעת השידור שלה שעברה לשעה נוחה יותר, וכלה במינון העברית-ערבית שהשתנה: השימוש בערבית הלך וגבר.

בהרצאה נבחן את הפן הלשוני של הסדרה המשקף היבטים תרבותיים-חברתיים, למשל: מהי השפה המשמשת בפי הגיבורים השונים ובאילו נסיבות; מתי דוברי הערבית עוברים לעברית בדיאלוג; האם יש אלמנטים עבריים המשמשים בשיח הערבי אצל כולם; האם השימוש בעברית הוא בכל תחומי הלשון; בפונולוגיה, במורפולוגיה, בתחביר ובאוצר המילים; האם יש תחומי תוכן שיש בהם שאילה מוגברת מעברית (הוקר); אילו אמצעים לשוניים ננקטים במצבי מבוכה והימנעות; מהו משלב העברית של הדמויות בסדרה (הערבית של אמג'ד, למשל, גבוהה, עשירה ותקנית), נדון בחוסר הסימטריה המוחלט בין השימוש בעברית בקרב הגיבורים הערבים והשימוש בערבית בקרב היהודים בסדרה, נבחן איזו ערבית משמשת בסדרה; נבדוק את הצטלבות השימוש בשפה עם הזהות המגדרית ועוד.

מקורות נבחרים

- דלז, ז' וגואטרי, פ' (2005). *קפקא – לקראת ספרות מינורית*, תל אביב: רסלינג.
- Hawker, N. (2013). *Palestinian-Israeli Contact and Linguistic Practices*. London: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Shohat, E. (2010). *Israeli Cinema: East/West and the Politics of Representation*. New ed. London: I.B. Tauris.
- מנדלסון-מעוז, ע' ושטייר-לבני, ל' (תשע"א), "היברידיות בטלוויזיה הישראלית: 'עבודה ערבית' - הסיטקום הערבי-ישראלי הראשון", *מסגרות מדיה*, 6, 31-59.

החזרה התחברית-רטורית כאמצעי לשכנוע בנאומיו הפוליטיים של יאיר לפיד

אבי גבורה ודולי לוי

ההישג של לפיד בבחירות שנערכו בינואר 2013 הפתיע רבים הן בעולם הפוליטי והתקשורת והן בציבור הישראלי. לפיד הידוע ביכולתו הרטורית הדבורה והכתובה החל דרכו כאיש תקשורת וכיוצר. בבחירות 2013 הפך לפיד בן לילה לחבר כנסת ולשר האוצר הנכחי של מדינת ישראל. הסוגיה הרטורית הנדונה בהרצאה זו היא החזרה התחברית-רטורית בנאומיו הפוליטיים של יאיר לפיד.

לפי גתי (2010: 131), מטרתו של הנאום הפוליטי היא לשכנע, לנקוט עמדה במצב של פולמוס ולחתור לקרב את המאזינים לדעתו של הנאום. עוד מוסיף גתי (2013: 24) כי ההיסטוריה האנושית הפוליטית-חברתית היא היסטוריה של נאומים. כמעט כל מאבק חברתי או מדיני לווה בנאומים מובילים שנוצקו לתוכם מתודות שכנוע. מטרתה של הרצאה זו להראות כיצד משתמש לפיד בחזרה התחברית-רטורית כאמצעי לשכנוע בנאומיו הפוליטיים לפני הבחירות ולאחריהן, ויש בה כדי להוסיף לחקר הנאום הפוליטי כטקסט של שיח בעל-פה בעברית החדשה.

קיים (2013: 37) בעקבות פרץ ופרץ (2010) מציינת כי מחקרים רבים מוכיחים שהמוח שלנו פועל בצורה טובה יותר, קולט, שומר ומאחזר מידע המוצג לו במבנים של חזרה תחברית המלווה בריתמוס. לנדאו, פלג-בנימיני ושר (תשס"א: 43) מוסיפות כי הריתמוס הוא מרכיב חשוב בבחינת החזרה התחברית הרטורית, הוא מסייע בשכנוע הנמען ומביאו לידי הסכמה עם עמדות המוען. ידוע שמסר שחוזרים עליו פעמים רבות שובר בהדרגה עמדה מנוגדת או לפחות זוכה להסכמה במקרה שאין עדיין לנמען עמדה מוגדרת בנידון. החזרה התחברית, בעיקר על פסוקיות, ומרכיב הריתמוס ניכרים היטב בנאומיו של לפיד.

תרומתה של החזרה התחברית-רטורית בנאומיו הפוליטיים של לפיד באה לידי ביטוי לא רק בחיזוק המסר ובהעצמתו, אלא היא מקבלת ביטוי משמעותי נוסף, והוא שהנמען יודע למה לצפות בהמשך הנאום, והוא יכול להשלים פערים גם אם לא היה מרוכז ברגע ספציפי במהלכו, והיה ספק שמא הוא מחמיץ את העניין. החזרה התחברית-רטורית היא אפוא סוג של טכניקה המסייעת ללפיד לוודא שהנמען קלט והבין את המסר, שכן אין באפשרותו לחזור ולקרוא את הדברים כבקריאת ספר.

זאת ועוד מבדיקת הנאומים השונים עולים ארבעה מבנים של חזרה תחברית: 1. מבנה של תנאי; 2.

מבנה של הכללה ופירוט; 3. מבנה של ניגוד; 4. מבנה של סיבה ותוצאה.

מבין ארבעת המבנים של החזרה התחברית שעלו במחקר מבנה התנאי הוא המבנה הדומיננטי. במבנה זה חוזר ומשתמש לפיד כאמצעי שכנוע בזכות אפקט האזהרה והאיום הטמון בתנאי (גבורה, תשע"ב) שכן אם המציאות החברתית-פוליטית (=פוליטיקה ישנה) לא תוחלף בפוליטיקה החדשה שאותה לפיד מייצג, לא זו בלבד שהמצב בישראל לא ישתפר, אלא ילך ויחמיר.

פריטים ביבליוגרפיים

גבורה, א' (תשע"ב). הבעות תנאי מיוחדות בחוזה המשפטי, *בלשנות עברית*, 66, עמ' 63–81.
גתי, י' (2010). על רטוריקת המסרים הכפולים בנאום יום השואה הבין-לאומי של ח"כ אחמד טיבי. *עיונים בשפה וחברה*, 3, 129–143.

גתי, י' (2013). *אמנות הרטוריקה מיוון העתיקה ועד אובמה*; מודן ומשרד הביטחון. לבנת, ז' (תשע"א). *הרטוריקה של המאמר המדעי*. רמת גן: אוניברסיטת בר-אילן.
לנדאו, ר', פלג-בנימיני, ת' ושר, ע' (תשס"א). החזרה התחברית הרטורית כאמצעי לשוני להבעת דעה "הגורל העיוור והגורל הרואה" למאיר שלו, *בלשנות עברית*, 48, 39–54.

פרץ, ג' ופרץ, נ' (2010). סוד השכנוע וההשפעה של אובמה, תל אביב: מטר.
Kayam, O. (2013). *Obama's Message: An Examination of Political Rhetoric.*, Lambert Academic
Publishing. Germany.

הכרת תרבות הלומדים עברית כשפה שנייה כתנאי לפדגוגיה מותאמת תרבות רינת גולן ומיכל שלייפר

במסגרת הקורסים להוראת עברית כשפה שנייה לעולים במכללה ובאוניברסיטה נחשפים הסטודנטים להיבטים תרבותיים וחברתיים הנלווים לתהליך ולחשיבות שבהכרת תרבות הזולת ושימורה כתורמת להשתלבות תרבותית וחברתית מוצלחת. עם זאת לא כל הסטודנטים מודעים לכך שיש להתאים את הוראת השפה השנייה לתהליך גיבוש האוריינטציה הדו לשונית של הלומד ולמאפייני תרבותו היכולים להשפיע על למידת השפה השנייה. כתוצאה מכך, כאשר הם נדרשים לחבר עבורם יחידת הוראה הם נתקלים בקשיים רבים.

גם מורים ותיקים המלמדים תלמידים עולים נתקלים בבעיות דומות, אחת מהם היא מחסור בחומרי לימוד מעובדים ומותאמים מבחינת הלשון והתרבות עבור אותם תלמידים (תכנית הלימודים לילדים עולים, תשס"ח). נראה, כי עיבוד חומרי הלימוד כרוך בהתחשבות במספר רב של היבטים המסייעים בתיווך הנלמד עבור הילדים העולים – לשוניים, טקסטואליים, חברתיים ותרבותיים (לויין ושוהמי, 2002; שלייפר, 2009).

בהרצאה זאת נבקש לבחון את ההיבט התרבותי-חברתי כמרכיב חיוני שיש להתחשב בו בעת הכנת חומרי למידה עבור דוברי עברית כשפה שנייה. לשם כך בחנו את תוצרי הסטודנטים בעת מילוי מטלות הקורס. הממצאים מתייחסים לשלוש מטלות הקורס: האחת – איתור תלמיד דובר עברית כשפה שנייה וזיהוי מאפיינים תרבותיים ולשוניים המשפיעים על דרך רכישתו את השפה השנייה, השנייה – התאמת חומרי למידה ודרכי הוראה עבור אותו תלמיד והשלישית – עיבוד יחידת הוראה מותאמת לצורכי התלמיד דובר עברית כשפה שנייה. עיקרי הממצאים מעידים על כך שבצד התייחסות בסיסית להיבטים התיאורטיים של הוראת שפה שנייה שנלמדו בקורס ההיכרות של הסטודנטים עם מאפיינים תרבותיים וחברתיים של העולים היא חלקית ושטחית. בכך נמנע תיווך חברתי-תרבותי מתאים עבור הלומד, היכול להוביל להצלחה מלאה ברכישת העברית.

נראה כי עולה הצורך בהוראה רחבה של הפדגוגיה של הוראת עברית כשפה שנייה ככלי הכרחי בידי המורים לעתיד לצורך התאמת הוראתם למספר רב של תלמידים, שאינם שולטים בעברית הבית ספרית, ושעבורם היא בגדר שפה שנייה. לשם כך עליהם לשלוט בכללי הפדגוגיה מכוונת תרבותית, הממוקדת בצרכים המיוחדים של דוברים לא ילידיים ותלמידים מקבוצות בסיכון שפתי. לפיכך אנו קוראות לראות בקורסים בתחום זה חלק חיוני והכרחי בהכשרת מורים להוראה בבתי הספר של מערכת החינוך בישראל.

אסטרטגיות השיח של נציגי הממסד הישראלי בראיונות לערוצי "האויב"

יונתן גונן

כשברקע דיווחים על הרג פלסטינים חפים מפשע, על שימוש באמצעי לחימה אסורים ועל שבירה "לא מובנת" של השקט הביטחוני, נקראים צה"ל וממשלת ישראל להציג את עמדתם לא רק בפני התקשורת הבינלאומית, אלא גם בפני התקשורת של "האויב". כחלק מכך, ניצבים נציגי ממסד ישראלים בפני מיליונים ומתבקשים להגיב לפעולות ישראל. מטרתו של מחקר זה היא לבחון באילו אסטרטגיות שיח משתמשים נציגים אלה באותם ראיונות, שלעתים מהווים את צינור המידע הגלוי היחידי בין הצדדים בזמן קונפליקט.

המחקר מבוסס על ניתוח תוכן ושיח איכותני, ביקורתי ותמתי של עשרות ראיונות שקיימו נציגי ממסד ישראלים עם רשתות ערביות שונות, ואשר עוסקים באירועי הסלמה בסכסוך הישראלי-פלסטיני. רוב הראיונות נעשו עם דוברי הממשלה והצבא, בערבית ובאנגלית, וכן עם ראשי המדינה. בבסיס הניתוח נשאלה השאלה באילו שיטות שיח נוקטים אותם נציגי ממסדי על מנת להעביר את מסריהם לציבור העוין. המחקר מצא כי על מנת להעביר את מסריהם בצורה תקיפה, לתקן את תדמית ישראל וליצור לגיטימציה למעשיה, השתמשו המרואיינים בכמה אסטרטגיות שיח מרכזיות: המרואיינים הפנו שאלות מביכות למראיינים ("תגיד לי אתה, מדוע חמאס יורה?"), השתמשו בתכנים ששידר הערוץ המראיין ("הכתבת שלכם אמרה בעצמה שפעילי חמאס מתחבאים מאחורי אזרחים"), בביטויים ואף משלים מהתרבות הערבית ("אהלן וסהלן") ובמילות הבלטה וחזרה ("כפי שאמרתי, ואני חוזר על כך:..."), פנו בכבוד למראיין ("אדוני היקר...") ופנו ישירות לאויב ("הירי רק מזיק לכם"), לעמו ("אנו לא נגדכם") ולצופים ("אתם לא הייתם מגיבים?"), בהיעדר ערוץ תקשורת ישיר עמם. וכאשר חשו המרואיינים שתשובותיהם עלולות לפגוע בתדמית הישראלית, הם ניסו להתחמק מהשאלות תוך שימוש במגוון טקטיקות התחמקות. מחקר זה מאפשר הצצה לשיח המתנהל עם "האויב" דרך התקשורת ומשקף מגוון אסטרטגיות שיח שבהן גורמים ישראלים מנסים לפנות לחברה עוינת, בין השאר דרך שימוש במאפייניה ותוך ניכוס כליה הרטוריים.

"הכל בנינו, כמו שאומרים, בארבע אצבעות שלנו": מה פוליטי בסיפור החיים?

נגה גלעד

המרחק בין שיחים ציבוריים ותיאוריות סוציולוגיות "מלמעלה" לסיפור החיים האישי והפשוט "מלמטה" נשמע כבלתי ניתן לגישור. השאלות האנליטיות נשמעות שונות מאד מקולות העולים מסיפורי החיים. כך למשל מצביע מחקרי על פיצול השליטה ביש"ע/השטחים מנקודת מבטם של מתנחלים/מתיישבים. המשגת ההתנחלות כ"ניכוס מרחב שנוי במחלוקת למרחב המדינתי ההגמוני" (פייגה, 1999) הציפה שאלות אנליטיות כמו: כיצד מכונן המרחב וכיצד מכוננים אותו סוכניו בסיפורי חייהם? כיצד הופך אובייקט מ"שנוי במחלוקת" ל"הגמוני" וכיצד פעולת "ניכוס" מייצרת "הגמוניה"? לעומת זאת סיפורי החיים נשמעו לרוב כעוסקים באירועים "מן השורה" וכדיבור יומיומי ורגיל. מה לעשות למשל כאשר הטקסט אינו מאזכר "התנחלות" או "מתנחלים" במפורש? האין משמעותו של חיפוש שכזה כפיית סדר יום חיצוני על סיפור החיים? אך עד כמה צריך גם ללכת באדיקות עם סדר היום שקובעים המרואיינים "מבפנים"? האם הכרחי לפענח מהלכים נרטיביים בלתי ברורים אם הם נראים בלתי קשורים לחלוטין לנושא המחקר? האם למשל זה רלבנטי להבין מדוע - אם אחד המרואיינים פתח בהאדרת מושב ילדותו שבקו הירוק - הסתיים טיעונו במיצוב זה כטרחה וטרדה בהווה? לאיזה מיצוב "להאמין" ואיך זה מתקשר לנושא המחקר אם בכלל? עולה צורך לגשר על הפער בין השיח הציבורי וההמשגות האקדמיות ל"משקפיים" שמרכיבים המרואיינים.

בהרצאה יוצג "סולם מתודולוגי" שפיתחתי כדי לגשר, באמצעות קריאה פרגמטית "לפנים" ו"לאחור" (Labov, 1997, Halliday & Hasan, 1976), בין הרבדים הנרטיביים הביוגרפיים (Rosenthal, 2004) לדיסקורסיביים-פוליטיים, ובין אלו לשיח המחקרי. מסתבר, כי דווקא השילוב הקשוב בין המשקפיים התיאורטיות מחד וסיפור החיים מאידך מאפשר התקדמות. הניתוח משחזר כיצד מנוכס בסיפור-החיים שיח ההתיישבות הצינוני ההגמוני, תוך שינויו לכאורה "ברוח התקופה". בכך מתאפשרים הן מיצוב הגמוני לעצמי והן הדרת 'ההגמוניה המייסדת' לשוליים, תוך העלמת המחלוקת סביב 'התנחלות' ו"שטחים" מן האופק. ויותר מכך. המרחב שהוגדר במחקר 'שנוי במחלוקת' מכונן בגרסת המרואיינים כ"מרחב החד"ש" (יש"ע), כהגמוני. בכך מודר לשוליים מה שכונה במחקר 'המרחב ההגמוני', המופיע בסיפורי החיים כ"מרחב הישן". וכך הופכת לפוליטית ההמשגה האקדמית ועימה תפיסתנו את הגבולות העכשוויים החוצים בין דיון אקדמי לפוליטי.

הלשון היא האמצעי שבאמצעותו אנו מבנים ומנתחים את תפיסת העולם שלנו. מילים מקבעות את תפיסת עולמנו, ולניתוחה של הבלשנית לקוף (Lakoff, 2001), מילים מסוימות, או בהיפוך העדרן, יש בכוחן למנוע עימותים בין עמים ולסלול שיח של פיוס. בקונטקסט הפוליטי מילים כמו סליחה או הבעת התנצלות נעדרות משיח הימין. מדוע? ההרצאה מבהירה שאלה זו.

ההרצאה חותרת להציג את עקרונות רטוריקת הימין הישראלי, לחשוף את מטפורות השיח המעצבות את תפיסת העולם, ולעמוד על דפוסי החשיבה העומדים מאחורי מטפורות השיח של הימין הישראלי. המטפורות מבנות את תפיסת המציאות הנובעת מאכסיומות מחשבתיות שתיחשפנה בהרצאה. ההרצאה גורסת ששיח הימין איננו מושתת על תבניות חשיבה רציונאליות אלא על דפוסים קוגניטיביים המקובעים במקורות, שאינם מהווים את אוצר המטפורות של השמאל הישראלי, ומכאן, דרך הלשון, נובע פער קוגניטיבי היוצר שיח חד-צדדי.

ביבליוגרפיה

- Fillmore, Ch. (1976). "Frame semantics and the nature of language". In *Annals of the New York Academy of Sciences: Conference on the Origin and Development of Language and Speech*. Vol. 280: 20-32.
- Eco. U. (2006). *The Wolf and the Lamb: The Rhetoric of Oppression in Turning Back the Clock*. Vintage.
- Lakoff, G. 2008. *The Political Mind: A Cognitive Scientist's Guide*. Viking Adult.
- Lakoff. R. (2001). *The Language War*. University of California.

סביבה משותפת בעיר נפרדת: נוף לשוני ברכבת הקלה בירושלים

אורן הבר

הרצאה זו מבוססת על עבודה שבה בדקתי את הנוף הלשוני ברכבת הקלה בירושלים, הן מההיבט של מדיניות הלשון הרשמית והן מההיבט של התגובות למדיניות, יחד עם בחינת הסביבה שבה הרכבת נעה. העבודה מאורגנת סביב החלוקה של מדיניות לשון לשלושה מרכיבים: ניהול לשוני, פרקטיקה לשונית ואידיאולוגיה לשונית (Spolsky, 2004).

ברקע התאורטי של העבודה, בין היתר, קיימים מחקרים שנעשו בארץ על נוף לשוני: מחקר של בן-רפאל ואחרים, המציע גורמים שונים המשפיעים על עיצוב הנוף הלשוני (Ben-Rafael et al., 2006), כגון יחסי כוח, הצגה עצמית של הקבוצה ושיקולים רציונליים ותועלתיים; ומחקר של טרומפר-הכט, המחלק את המרחב לפרקטיקה מרחבית, מרחב נתפס ומרחב נחוה (Trumper-Hecht, 2010). את ניהול המדיניות אני בוחן באמצעות דבריו של נציג גוף התכנון של הרכבת, ומניתוח יישום המדיניות בפועל; את הפרקטיקה אני בודק דרך השילוט וההודעות הקוליות ברכבת; ואת ההיבט האידיאולוגי אני בוחן משתי פרספקטיבות – זו של הממסד המתכנן, וזו של נוסעים יהודים ופלסטינים המשתמשים ברכבת.

לאור העובדה שהמדיניות המוצהרת של הרכבת הקלה היא תלת-לשונית (עברית, אנגלית וערבית), אני מנסה לבדוק האם המדיניות מיושמת במלואה. מעבר לכך, אני מנסה להבין אילו אידיאולוגיות וזהויות משתקפות בנוף הלשוני של הרכבת ובדבריהם של הנוסעים.

בין הממצאים: המדיניות התלת-לשונית מיושמת בקפדנות בשילוט שבתחנות הרכבת, אך בצורה פחות מלאה במערכת הכריזה שבקרונו; מתוך 23 תחנות, ל-3 תחנות שמות בערבית, ול-9 תחנות שמות בעלי אופי יהודי-ציוני ו/או צבאי; מתוך מדגם של 24 נוסעים (13 יהודים ו-10 פלסטינים), הנוסעים היהודים היו יותר מרוצים מהשילוט ברכבת ופחות מרוצים ממספר השפות שבשימוש. לעומתם, הנוסעים הפלסטינים היו ברובם מרוצים מהמדיניות התלת-לשונית, אך פחות מרוצים מבהירות השלטים וההודעות ברכבת.

כדי להסביר את האלמנטים השונים במדיניות הלשון של הרכבת, ואת הפער בין הרב-לשוניות של הרכבת לבין סביבות אחרות במערב העיר שבהן נוכחות הערבית דלה יותר (שילוט פרטי, קווי אוטובוס), אני מעלה השערה שהמדיניות התלת-לשונית מבוססת יותר על גישה פונקציונלית (מתן שירות למגוון אוכלוסיות בעיר) ופחות על אידיאולוגיה רב-לשונית המקדמת את זכויות השפה של המיעוט. זאת לאור שמות התחנות העבריים/ציוניים, מערכת הכריזה המוטית לכיוון העברית, והדגש על תעתיק לעומת תרגום – שכל אלו מדגישים את המסגרת העברית-ציונית שבתוכה נתונה המדיניות הרב-לשונית.

החדשנות שבהרצאה נובעת ממושג המחקר – נוף לשוני בתחבורה הציבורית – שנחקר אך מעט בישראל ובעולם. גם המדיניות הלשונית ברכבת הקלה עצמה היא ייחודית בירושלים, ככלי תחבורה שבו מיושמת תלת-לשוניות כמעט מלאה; וזאת, בין היתר, בשל המסלול הייחודי של הרכבת, העובר בין שכונות יהודיות ופלסטיניות כאחד.

מקורות

- Ben-Rafael, E., Shohamy, E., Amara, M. H., & Trumper-Hecht, N. (2006). Linguistic landscape as symbolic construction of the public space: The case of Israel. *International Journal of Multilingualism*, 3(1), 7-30.
- Spolsky, B. (2004). *Language policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Trumper-Hecht, N. (2010). Linguistic landscape in mixed cities in Israel from the perspective of 'walkers': The case of Arabic. In E. Shohamy, E. Ben-Rafael, & M. Barni (Eds.), *Linguistic landscape in the city* (pp. 235-251). Bristol: Multilingual Matters

חיים ומוות ביד הלשון – "תחיית השפה העברית" והפחד מפני מותה של פרדיגמה מדעית

גתית הולצמן

ההרצאה תתבסס על התיזה המוצגת בספרו של גלעד צוקרמן **ישראלית שפה יפה**, הטוען כי השפה המדוברת בישראל החל מסוף המאה התשע-עשרה ועד בכלל איננה העברית התנ"כית אשר שבה אל החיים, כי אם שפה היברידיה חדשה אשר התרומות העיקריות לה הן העברית אשר שרדה למן המאה השנייה לספירה כשפה ספרותית וליתורגית חשובה, וכן שפות האם של מחיי השפה אשר הדומיננטיות ביניהן הייתה שפת היידיש.¹¹ ההרצאה תטען כי אף על פי שעיקרי התיזה הולכים ומתקבלים הן על ידי המימסד האקדמי והן בציבור הרחב, הרי קיים עדיין קושי באימוץ התפיסה הגורסת כי קיים שוני מהותי בין השפה העברית התנ"כית לבין הלשון הישראלית העכשווית.

ההרצאה תטען כי פרדיגמת "תחיית השפה העברית" משרתת את המימסד המדעי, אקדמי ותקשורתי הישראלי שהינו ברובו חילוני, בכך שהיא מבטאת זיקה בלתי ניתנת לערעור בין ישראל הקדום לבין זה העכשווי, זיקה שאיננה נשענת במישרין על אמונה דתית בקדושת האל, העם או הארץ, אך למעשה מונעת אף היא ממניעים בלתי רציונליים. ההרצאה תראה כי להשקפה לפיה השפה המדוברת כיום בישראל היא העברית המקראית שקמה לתחייה יש מאפיינים דתיים מובהקים:

א. עצם המונח "תחיית השפה" הוא גלגול חילוני ורציונלי לכאורה של המונח הדתי "תחיית המתים", אשר היה עיקרון דתי חשוב במסורת היהודית. היות וכיום ברור כי תחייה פיזית מן המתים איננה בגדר האפשר הרי מיתוס תחיית המתים הועתק מן התחום הפיזי אל התחום הלשוני, והוא מיושם בעוצמה בכל הנוגע לתפיסת השפה המדוברת כיום בישראל.²²

ב. האמונה באחדות השפה התנ"כית וזו המודרנית מחליפה בחוגים ציוניים, מודרניים וחילוניים את האמונה בקיום אל אחד.

ג. הצמדות לחוקי הדקדוק העברי, החלתם על השפה ה'ישראלית' וכפייתם על דובריה - מהווה גלגול של הצמדות לחוקי הדת היהודית ומצוותיה, וכפייתם על בני העם על ידי בני האליטה התרבותית.

1 גלעד צוקרמן, *ישראלית שפה יפה*, עם עובד, תל אביב, 2008.
2 לדין בתפקוד אוצר המילים הדתי בהקשר חילוני מודרני ראו: מיכל אפרת: "מעטק החילון" מנקודת מוצא בלשנית" (לשוננו עג תשע"א); וכן: Yadin, Azzan and Zuckermann, Ghil'ad 2010. 'Blorit: Pagans' Mohawk or Sabras' Forelock? Ideologically Manipulative Secularization of Hebrew Terms in Socialist Zionist Israeli' in Tope Omoniyi (ed.), *The Sociology of Language and Religion: Change, Conflict and Accommodation*. London - New York: Palgrave Macmillan.

תרגומים שגויים, יידי כזב ומפגש לשונות במרחב התיירותי באוזניו של דובר העברית הישראלי ערגה הלר

אחת הפונקציות החשובות של לשון התיירות היא שיווקית או לכל הפחות אינפורמטיבית, אולם עליה לגשר בין תרבויות שונות שאינן נושאות מכנים משותפים רבים (Manca, 2012: 52). על מנת להתמודד בהצלחה עם היעדרם של מכנים משותפים, שלטי ההכוונה של תיירות בינלאומית מושתתים לרוב על שפה חזותית המורכבת מלמעלה ממאה וחמישים סימנים בינלאומיים קבועים. עם זאת, לעיתים חייב להיעשות שימוש בשפה מילולית, כמו במדריכי תיירות מתורגמים. מחקר התרגום האירופי-אמריקני אינו מקדיש מקום נרחב לחקר לשון התיירות החזותית או המילולית, וכולל אותה במסגרת התייחסותו לסוגיות של "לוקליזציה" (Cappelli, 2008: 106) או שימוש בתכנות או יישומי תרגום (Cronin, 2010: 4).

הרצאה זו יסודה במחקר תרגום העוקב אחר התנהגויות של מתרגמים במרשתת. היא מתעדת אחדות מהתופעות הקשורות במרחב התיירותי הבין-תרבותי והבין-לשוני ואת התגובות של מתרגמים מנוסים של חומרי תיירות לעברית ושל דוברי עברית לתופעות אלה, כפי שהן מתועדות ברשתות החברתיות (למשל אצל: מיכאלי, 2011). בייחוד מתמקדת ההרצאה בשני היבטים של "יידי כזב" (faux amis) פונטיים (ביטויים הנשמעים זהים או דומים מאוד בשני לשונות שונות): ביטויים המעוררים רתיעה אצל דובר העברית (אפרסמון בצרפתית נשמע כ-/קאקי/; חטיף פופולרי במזרח הרחוק נשמע כ-/קקה/); (ב) מקרים של תרגום שגוי או תעתוק מלשון המקור הנתפסים כנושא מסר שונה בלשון היעד (חלב בהונגרית נשמע כמו "תה" לדובר העברית).

ההרצאה מבקשת לעמוד על (1) נקודות הקושי של דובר העברית במגעים בין הלשונות בהקשר של לשון תיירות; (2) מיון ואפיון נקודות הקושי עליהם מצביעים המתרגמים לעברית בהקשר של לשון תיירות; (3) הזיקה בין נקודות הקושי המאופיינות על ידי המתרגמים לקשיים בפועל בלשון התיירות.

מקורות

- מיכאלי, א' (2011). יידי אמת או כזב? בלוגובלי, פורסם לראשונה: 24.3.2011, אוחר 23.2.14.
- Cappelli, G. (2008). The translation of tourism-related websites and localization: problems and perspectives. In A. Baicchi (Ed.). *Voices on translation* (pp. 97-115). Roma: Bulzoni Editore,.
- Cronin, M. (2010). The translation Crowd. *Revista Tradumàtica*, 8, 1-7. online at: <http://www.fti.uab.cat/tradumatica/revista/num8/articles/04/04art.htm> (accessed 8 December 2013).
- Manca, E. (2012). Translating the language of tourism across cultures: From functionally complete units of meaning to cultural equivalence." *Textus*, 25(1), 51-68.

השיח הפרופסיונאלי-אידיאולוגי על "טובת הקטין" בשירות מנגנוני הרווחה

אסתר הרצוג

הרצאתי תעסוק במקומו המרכזי של השיח הפרופסיונאלי-אידיאולוגי במדיניות מערכת הרווחה ביחס ל"קטינים בסיכון". אטען כי שיח זה משמש בהחלטות ובמעשים של הפקידים באופן אינסטרומנטלי ומניפולטיבי וכי הוא מותאם למטרות ולצרכים של פקידי הרווחה. בפועל, במקרים רבים של טיפול ב"קטינים בסיכון" מתקבלות החלטות וננקטים צעדים העומדים בסתירה בולטת לשיח על דאגה לשלום ולטובת הקטין. בעוד שבשיח זה נעשה שימוש נרחב במושגים מתחום הפסיכולוגיה והעבודה הסוציאלית, המבטאים את השאיפה להיטיב עם הקטין, אלו משמשים פעמים רבות להצדיק מעשים בעלי אופי פוגעני ואף אלים כלפי הקטין ובני משפחתו.

הטרמינולוגיה הפסיכולוגית משמשת להשגת הכרה של בית המשפט בהמלצות פקידי הסעד על הוצאת הקטינים ממשמורת הוריהם והשמתם במוסדות רווחה או בהעברתם למשפחות אומנה או לאימוץ. הכרה זו נשענת על קבלת הפן הפרופסיונאלי כאובייקטיבי, כמובן מאליו וכאמת מוחלטת. מונחים כמו: "הכחשה", "הצבת גבולות", "אקטינג אאוט", "פערים קיצוניים באישיות" ועוד, הם אבני יסוד בשיח הבינארגוני, שמערכת הרווחה ובתי המשפט הם במרכזו, בתהליך השמטת הלגיטימיות של חזקת ההורים על ילדיהם. ההיבט החברתי הבולט במציאות זו הוא חולשתן הכלכלית-מעמדית של המשפחות שמהם נלקחים הקטינים ורתוריקה של "חוסר מסוגלות הורית" שהיא חלק בלתי נפרד משיטת ההצדקה של פעולות ההשתלטות של מנגנוני הרווחה בחסות בתי המשפט על ילדיהם.

ההרצאה ממשיכה את מגמת המחקר הביקורתי, העוסק בסוגיית הוצאת קטינים מחזקת הוריהם ובעבודה סוציאלית בכלל, כמו למשל עבודותיהם של מאסס (1996), הזנפלד (2000), סלונים-נבו ולנדר (2004), גילת (2008) ורון (2008). עבודות אלו מצביעות על ההיבטים החברתיים-מעמדיים הכרוכים בהתנהלותם של עובדי הרווחה מול לקוחותיהם וכן, על השלכותיה של מדיניות הרווחה על הילדים ומשפחותיהם. ההדגשה על מקומו של השיח במדיניות הוצאת ילדים ממשפחותיהם היא התרומה למחקר הקיים, שעליה תצביע ההרצאה. ההרצאה תתבסס על מעורבות מזה למעלה מ-20 שנים בליווי הורים הנאבקים נגד הוצאת ילדיהם מחזקתם והשמתם במוסדות או במשפחות אומנה, על כתיבה אקדמית נמשכת על הנושא וכן על דוגמאות מדפי פייסבוק של אמהות שילדיהן נלקחו מהן.

מערכת שילוט תיירותי חדש בתל אביב- יפו כאמצעי להגדרה מרחבית מחודשת

שושי וקסמן ואילנה שוהמי

החל משנת 2012 החלה ההשקה של מערכת שילוט תיירותי חדשה בתל אביב יפו, שילוט שמטרתו סימון בניינים היסטוריים, הכוונה לאתרים והצעות לסיורים אפשריים עבור תיירים מקומיים ומח"ל. מערכת זו הוצבה בעיקר באזורים בעלי עניין תיירותי. ההרצאה הנוכחית תידון בהגדרה המרחבית המחודשת הנובעת ממערכת שילוט זו. המחקר מתבסס על 3 מקורות מידע: א. המוטיבציה, הרציונל והאידיאולוגיה העומדת בבסיס מערכת השילוט כפי שהיא באה לידי ביטוי בראיונות עם בעלי תפקידים הקשורים ליצירה של מערכת זו. ב. ניתוח ביקורתי של הטקסטים מבחינת סוגי השפות והתכנים המיוצגים; וכן ג. בחינת אופן ההתקבלות של מערכת השילוט החדשה על ידי עוברי אורח (תיירים ומקומיים).

הממצאים הראשוניים מראים כי: א. קיימת התכוונות להשתמש במערכת השילוט התיירותי כחלק מהאמצעים להפיכת תל אביב יפו ל"עיר עולם" ב. הניתוח הביקורתי מראה כי השלטים מייצגים גישה אידיאולוגית לגבי ההגמוניה היהודית במרחב של העיר המעורבת למרות כלילתה של השפה הערבית כמעט בכלום. באמצעות השילוט הגבול בין יפו ובין תל אביב כמעט ונמחה והן מיוצגות כמרחב תיירותי המשכי וניטראלי. ג. תושבים ומבקרים מתייחסים באופנים שונים לשילוט בהתבסס על מוצאם והאידיאולוגיות שאליהם הם שייכים. הניתוח מראה כיצד מערכת השילוט התיירותי עשויה לסמן אמצעי להגדרה מחודשת של המרחב, ולהסוואת מתחים פוליטיים המתבססים על נרטיבים היסטוריים שונים. נוף לשוני אם כן עשוי לשמש אמצעי בידיהן של רשויות להגדרה מרחבית מגויסת ומכאן הצורך בהעלאת המודעות של המשתתפים השונים לתהליך זה.

בין שתי שפות: קשיים ייחודיים בכתיבה אקדמית בקרב סטודנטים דוברי ערבית הלומדים במכללה דוברת עברית

עירית זאבי ומירה טנצר

השכלה גבוהה מהווה אמצעי חשוב לניעות חברתית-כלכלית במיוחד בקרב בני מיעוט הרואים בה מנוף לשפר את מעמדם בחברה (שגיא, שטיינברג, ופחיראלדין, 2002). עד סיום בית הספר התיכון, מתפקדות שתי מערכות החינוך בישראל – הערבית והעברית – בנפרד, ויש פערים במדדים ובתשתיות של מערכות החינוך בשני המגזרים. בשונה מכך, מוסדות ההשכלה הגבוהה בישראל פתוחים לכל, ומתחולל בהם מפגש רב-תרבותי. סטודנטים דוברי-ערבית המבקשים ללמוד במוסדות להשכלה גבוהה שבהם שפת ההוראה היא עברית, נתקלים בקשיים שמקורם בחוסר שליטה בשפה העברית וברקע החינוכי-תרבותי הקודם שלהם – קשיים שאינם מנת חלקם של עמיתיהם דוברי-העברית (לב-ארי ולרון, 2008).

כתיבה בכלל וכתיבה אקדמית בפרט מהווה אמצעי מרכזי לשם ביטוי, עיבוד, יצירה והפצה של ידע. הליך הכתיבה מפתח את החשיבה ומהווה ידע בהתהוות (Badley, 2009). הכתיבה האקדמית היא סוגה העומדת בפני עצמה, בעלת מכנה משותף ומאפיינים התואמים את קהיליית השיח שאליה מופנה הטקסט, והיא מובחנת מסוגות אחרות גם בהיותה כתיבה טיעונית ושיטתית. אחד מתפקידיה הוא לקדם גישות ביקורתיות שיאירו את המציאות באור חדש (לבנת, 2011).

כתיבה אקדמית נחשבת לאחת המיומנויות הקשות שאֵתה מתמודדים סטודנטים בלימודיהם: הם נדרשים להכיר את כללי הכתיבה וליישם; להגדיר מטרה ושאלה, לעבד מידע ממספר מקורות; להשוות ביניהם ולמזגם לכדי טקסט קוהרנטי אחד כדי לתת מענה לשאלה הבסיסית, וכל זאת תוך שימוש הולם בחוקי השפה (לבנת, 2011). כתיבה אקדמית טובה מחייבת את הסטודנטים לנסח טענה ולהביע עמדה ביחס לדילמות הנדונות.

מטרת המחקר הנוכחי היא לאפיין את הקשיים הייחודיים בכתיבה אקדמית של סטודנטים דוברי-ערבית הלומדים במכללה עברית. לשם כך פותח כלי הערכה המאפיין את יכולותיהם להתמודד עם טקסט אקדמי, להביע עמדה אישית-ביקורתית ביחס לטענות המופיעות בטקסטים ולהציע יישום חינוכי של העמדה המוצעת. הכלי מודד את יכולות הכתיבה האקדמית בערכים כמותיים.

נמצא שבתחילת לימודיהם במכללה סטודנטים דוברי-ערבית התקשו בהבנת הנקרא ובעיבוד טקסטים; הפגינו יכולת נמוכה לנקוט ולהביע עמדה פרשנית-ביקורתית ולטעון טענה ביחס לדילמה המוצגת בטקסט וכן השתמשו באופן שגוי בדקדוק עברי. ייתכן שמאפיינים אלה הם תולדה של רקע תרבותי-חברתי וחינוכי ומחייבים את המוסדות להשכלה גבוהה להיערך בהתאם.

ביבליוגרפיה

לב ארי, ל' ולרון, ד' (2008). חינוך לרב-תרבותיות במכללה להוראה - בין הלכה למעשה. *סוגיות חברתיות בישראל*, 5, 101-134.

לבנת, ז' (2011). *הרטוריקה של המאמר המדעי*. רמת גן: אוניברסיטת בר אילן.

שגיא, ש', שטיינברג, ש' ופחיראלדין, מ' (2002). האני האישי והאני הקולקטיבי במפגש בין קבוצתי של יהודים וערבים: דיון בשתי אסטרטגיות התערבות. *מגמות, מא(ד)*, 534-556.

Badley, G. (2009). Academic Writing : Contested Knowledge in the Making? *Quality Assurance in Education*, 17(2), 104-117.

כדורגל כשיח של שלום: הערכת מיזם של מפגשי ספורט בין ילדים ערבים ויהודים

תמי חי-שגיב וח'אלד עראר

מפגשים משותפים בין ילדים יהודים וערבים, בהם מתנהל השיח באמצעות פעילויות משותפות כמו יצירה אמנותית או שימור הסביבה מוכרים כאחד האמצעים לצמצום סטריאוטיפים, לקידום עמדות חיוביות כלפי הצד השני ולנכונות לחיים משותפים. בשנים האחרונות מבוצעים מיזמים של פעולות משותפות לילדים ערבים ויהודים, במרכזן מתקיימים משחקי ספורט. מיזמים אלה מבוצעים על ידי מרכז פרס לשלום. בהרצאה יוצגו ממצאים של מחקר הערכה אשר בוחן את ההשלכות של שני מיזמים המבוססים על מפגשי ספורט בין ילדים יהודים לבין ילדים ערבים ישראלים ובין ילדים יהודים לבין ילדים פלסטינאים. מיזם אחד כולל מפגשים בין ילדים מרהט ומקרית גת והשני כולל מפגשים בין ילדים משכם ומדרום השרון. בכל אחד משני המיזמים משתתפים כמאה ילדים בטווח הגילים 10–13. במוקד התכנית נמצאים משחקי כדורגל בין קבוצות מערובות מבחינה לאומית אך מתווספים אליהם פעילויות קבוצתיות נוספות המתרחשות על המגרש, כמו פעולות של שבירת קרח, לימוד שפה כאמצעי לקירוב הצד השני והכנה למשחק.

הערכת המיזמים תיעשה באמצעות שלושה כלים: א. שאלון סגור שימלאו התלמידים בתום סדרת הפעילויות. השאלון יעריך את השינויים שחלו אצל הילדים בעקבות הפעילויות המשותפות, את הנכונות לבצע פעולות משותפות עם ילדים מהצד השני ואת שביעות הרצון מן ההשתתפות במפגשים. ב. ראיונות עם מדריכים יהודים וערבים, אשר מלווים את הילדים לאורך כל המפגשים ג. תצפית על מפגש אחד בין ילדים יהודים וערבים, שיכלול פעולות של 'שבירת קרח', הכנה למשחק ומשחק כדורגל משותף.

המחקר בחן את הזהות-המקצועית של תפקיד רכז ההערכה בזיקה להתפתחותה המואצת של ההערכה בבתי-ספר כפרופסיה אוטונומית, תוך התמקדות בתפישות ובציפיות של שותפי התפקיד, על רקע העקרונות המנחים את תרבות ההערכה בבית-ספרם. מערך המחקר הוא מעורב וכולל שני שלבים שווי משקל, מובחנים עוקבים: איכותני (ראיונות) וכמותי (שאלונים). רואיינו 32 מנהלים, סגני מנהלים ורכזים בכירים, מ-12 בתי-ספר ממלכתיים במגזרים היהודי והערבי. ניתוח הראיונות בוצע באמצעות ניתוח תוכן איכותני-שיטתי. תשומת-לב מיוחדת ניתנה למטפורות ולדימויים בהם השתמשו אנשי החינוך בהתייחסם ובתאורם את ההערכה כחלק משגרת עבודתם וכפרופסיה בהתהוות.

"שפת ההערכה שבה אנו בוחרים ומשתמשים, במודע או שלא במודע, מעצבת בהכרח תפישות, מגדירה 'מציאות' ומשפיעה על הבנה הדדית" (Patton, 2000, p.15). לפיכך, ניתוח השפה בראיונות בה בחרו המרואיינים להשתמש אפשר להבין ולהסיק, כי מיסוד התפקיד החדש משמעו – ביסוס תהליך של התמקצעות מנהלים ומורים בהערכה, במסגרת שינוי ארגוני בעל השלכות על תרבות הארגון. למשל, שפה המתארת 'שימוש בתהליך של הערכה' ("process use of evaluation", Patton, 1997, p 90) מאפשרת הבחנה משימוש חד-פעמי בממצאיה, שכן המושג מתאר שינויים בחשיבה, בהתנהגות, בהליכים או בתרבות המופיעים בקרב המעורבים בהערכה כתוצאה מלמידה המתרחשת במהלך תהליך ההערכה. מהממצאים ניתן היה לזהות התייחסות אל 'הערכה כתהליך' ('תהליך של מופי'), ולא כאל אירועים מבודדים ובלתי תלויים, כמאפיין של בתי-ספר בעלי רמה גבוהה של תרבות הערכה. הממד התהליכי התבטא לא רק בשימוש הרווח במדידה והערכה כדי לתכנן את ההוראה ואת הקצאת השעות, אלא גם במיסוד התהליך (מנגנון מוסדר), העברת האחריות אל הרכזות של מקצועות הליבה (הקצאה של תחומי אחריות ברורים).

זאת ועוד; מושג ה'תפקיד' מהווה את החוליה המקשרת בין הרמה הפסיכולוגית-אישית במסגרתה מתפתחת הזהות-המקצועית, לבין רמות המבנה-הארגון, ובכך יוצר זיקה בין הזהות-המקצועית לזהות-המקצוע. לדוגמה, הבחנה בין שימוש בלשון זכר ונקבה אפשרה להבחין בין שיח על תפקיד רכז ההערכה, לבין שיח הממוקד בממלאת התפקיד בפועל – הבחנה המציבה בפני חוקרים קושי לוגי ואונטולוגי (Holmes, 1990).

בהרצאה תוצגנה התמות המובילות באמצעותן תוקף המודל התיאורטי של המחקר. כמו-כן, יוצגו המטפורות והדימויים הייחודיים בהם השתמשו המרואיינים לתיאור תפישותיהם את ההערכה הבית-ספרית כפרופסיה (חלקם נפוצים – "תמונה" וחלקם ייחודיים – "רנטגן") ואת תרבות ההערכה הרווחת בבתי-ספר יסודיים, כתרבות קוגניטיבית המשותפת לכלל הצוות.

מקורות

- Holmes, R. (1990). Person, role and organization: Some constructivist notes. In J. Hassard & D. Pym (Eds.), *The theory and philosophy of organizations: Critical issues and new perspectives* (pp. 198-218). London: Routledge.
- Patton, M. Q. (1997). *Utilization-focused evaluation: The new century text* (3rd ed.). Thousand Oaks, California: Sage.
- Patton, M. Q. (2000). Overview: Language matters. In R. K. Hopson (Ed.), *How and why language matters in evaluation, new directions for evaluation*. San Francisco: Jossey-Bass.

קידום הבנה והכלה באמצעות קריאה חוזרת בקבוצות הטרוגניות קטנות בחינוך לגיל הרך

קלודי טל

ההרצאה מתבססת על מספר מחקרים במתודולוגיה המשלבים בין מחקר כמותי ואיכותני ובאים לענות על השאלות הבאות: 1. כיצד תורמת הקריאה החוזרת לעידוד של חשיבה והבנה אצל ילדים ולקידום של צדק חברתי?; 2. מהם התהליכים שהסתברו כתורמים להפיכתה של הגישה לכזו שמקדמת חשיבה והבנה וצדק חברתי?; 3. מהם התהליכים שנראים כבולמים את יישומה הנרחב של הגישה בגני הילדים? הממצאים מתבססים על מספר מקורות של נתונים: א. נתונים אודות היישום של הקריאה החוזרת ותפיסותיהן של סטודנטיות בתכניות הגיל הרך (סדירים והסבות אקדמאיים שכלולים במחקר אורך שבוצע בין 2010-2013); ב. אירועים "קריטיים" של יזמות סטודנטים לשימוש מושכל בקריאה חוזרת של ספרי ילדים במהלך שנים אלו שמצביעים על הפנמה של רציונל הגישה כמבטאת מחויבות להבנה והפקת משמעות ומזה ויצירת תנאי למידה טובים לכל ילד באשר הוא. גישת הקריאה החוזרת פותחה במהלך השנים על ידי החוקרת מתוך הסתמכות על 1. מחויבות לצדק חברתי (Nofke, 2009); 2. גישה של טיפוח אוריינות שמדגישה הפקת משמעות ומקדמת הבנה כתחליף לגישה שמתמקדת באופן אינטנסיבי וכמעט בלעדי בטיפוח מיומנויות אורייניות "מוגבלות", ברוח תיאוריית *constricted skill theory* (Paris, 2005); 3. הפדגוגיה של הגישה מתבססת על תיאוריית הלמידה הסוציו-תרבותית של ויגוצקי. ממצאיי המחקרים מראים שגישת הקריאה החוזרת מיושמת באופן נרחב ויציב בהכשרת הגנות במכללת ליונסקי, ואחוז הסטודנטים שמבינים לעומק את הרציונל שלה עלה עם השנים (מ-20% התייחסויות פתוחות רפלקטיביות-קונסטרוקטיביות של סטודנטים בשנת 2010-2011 לכ-40% של סוג זה של התייחסויות של סטודנטיות בשנת 2012-2013). נמצא גם שסטודנטיות מרבית לשלב בקבוצות הלמידה שלהן ילדים עם קשיים לצד פיתוח אסטרטגיות הוראה שמגדילות את אחוז ההשתתפות של הילדים בשיח הקבוצתי. זאת ועוד, הנתונים ממחקר האורך מראים שבגני האימון שעמם מקיימת המכללה עמיתות מיושמת גישת הקריאה החוזרת בתדירות גבוהה יותר מאשר בגני אימון שעמה אין המכללה מקיימת עמיתות. מהאירועים הקריטיים ניתן ללמוד שאחוז מסוים של סטודנטיות יזם יישומים של קריאה חוזרת למימוש רעיון ההכלה בגני אימון שבהם ילדים עם קשיים מיוחדים, ילדים של מהגרי עבודה או פליטים וילדי עולים שעברית היא שפתם השנייה. עם התהליכים מקדמי היישום נמנים: דרישות חד משמעיות מצד מנהיגי תכניות ההכשרה והמפקחות; יצירת שותפויות בתוך ומחוץ למכללה; ארגון סביבה; דוגמה אישית; ליווי היישום על ידי מחקר. עם המכשולים נמנים: חוסר אמון של מדריכים בגישה; מטרות סותרות של המערכת החינוכית ושל הפיקוח לעומת אלו של המכללה, ריבוי אג'נדות חינוכיות, תרבות של "עבודה לרוחב" לעומת "עבודה לעומק".

ביבליוגרפיה

- Nofke, S. (2009). Revisiting the professional, personal, and political dimensions of action research. In S. Nofke & B. Somekh (Eds.), *The Sage Handbook of educational action research* (pp. 6-23). London: Sage.
- Paris, S.G. (2005). Reinterpreting the development of reading skills. *Reading Research Quarterly*, 40(2), 184-202.

חינוך רב לשוני ובחירות לשוניות: יפו כמקרה מבחן לעיר מעורבת

מיכל טננבאום דפנה יצחקי

תופעות לשוניות יכולות לשמש כעדשה לבחינה ולהבנת תופעות חברתיות ורגשיות מורכבות. אחת התופעות ששכיחותן הולכת וגדלה בשנים האחרונות בערים מעורבות בישראל, וביפו בפרט, הינה זו של הורים הבוחרים לשלוח את ילדיהם למסגרות חינוכיות שבהן שפת התקשורת אינה השפה המדוברת בבית. מתוך התפיסה לפיה שפה קשורה הדוקות לסוגיות חברתיות של זהות וכוח וכן מתוך ראיית שפת האם כאחד הסמלים הברורים ביותר לתקשורת אינטימית משפחתית, בחרנו לבחון במחקר הנוכחי את המכניזמים החברתיים והפסיכולוגיים העומדים מאחורי בחירות משפחתיות אלו. במילים אחרות, מדוע הורים מוכנים 'לסכן' את התקשורת הספונטנית והאינטימית עם ילדיהם הצעירים המבלים שעות רבות מתוך היום במסגרות הדוברות שפה אחרת מזו הדבורה בביתם, שפה שהופכת במהירות להיות השפה מרכזית בזהותם ובתודעתם של הילדים הצעירים. התרכזנו בשתי קבוצות מרכזיות: משפחות דוברות ערבית השולחות את ילדיהם לגנים דוברי ערבית ומשפחות שאינן דוברות ערבית (דוברי עברית, רוסית, ועוד) השולחות את ילדיהם למסגרת חינוכית רב-לשונית בה מרבית הילדים דוברים ערבית כשפת אם. קבוצות אלו משקפות תמונה עשירה ורחבה ביחס לסוגיית השפה כהון חברתי-תרבותי-כלכלי כגון היתרונות ברכישת העברית כשפה ההגמונית עבור דוברי ערבית, היתרונות בחשיפה לחינוך רב-לשוני מגיל צעיר, והקשיים הפוטנציאליים של בחירות בלתי שכיחות אלו. הנתונים נאספו באמצעות ראיונות עם הורים, עם אנשי חינוך מרכזיים במוסדות אלו וכן עם קובעי מדיניות. הראיונות כללו שאלות הנוגעות לרקע הלשוני של המשפחה, מוטיבציות, רוחים ומחירים שהיו וישנם להחלטה זו, ותובנות רחבות יותר לגבי ההקשר החברתי הישראלי בכלל, וזה של יפו בפרט. הממצאים מצביעים על כך שהאורבניות ההיברידית, בתוכה חיות משפחות אלו, חודרת אל תוך המעגלים האינטימיים יותר של המשפחה, ומימדים סוציו-פוליטיים מתערבבים עם אלו הרגשיים. הממצאים נדונים מתוך שילוב בין פרספקטיבה של מדיניות לשונית וגישה פסיכולוגית מערכתית להבנת יחסי משפחה, ומובילים למספר תובנות והמלצות.

ביבליוגרפיה

- Rabinowitz, D., & Monterescu, D. (2008). Reconfiguring the "mixed town": Urban transformations of ethnonational relations in Palestine and Israel. *International Journal of Middle East Studies*, 40, 195-226.
- Tannenbaum, M. (2011). Family language policy as a form of coping or defense mechanism. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*.

בהרצאה זו אבקש לבחון את ההשפעה ההדדית בין השיח הציבורי בתקשורת ליחסים הפרטיים בארץ ישראל בתקופת המנדט. החברה היישובית בארץ ישראל בתקופת המנדט הבריטי היתה חברה צעירה ומתחדשת, יחסי זוגיות ביישוב ואופן עיצובם, היו חלק מהותי ובלתי נפרד ממנה. זאת ועוד, שאיפת הציונות לעצב חברה חדשה מיקמה את נושא הזוגיות על היבטיו השונים במרכז השיח הציבורי. בהרצאה זו אתמקד בתקשורת ההמונים, בעיתונות העברית – המייצגת הבולטת של השיח הציבורי דאז. לכאורה מיועד המרחב התקשורתי הציבורי לשיח בנושאים מדיניים, פוליטיים, חברתיים וכלכליים. בפועל ניתן לראות כי כבר מראשיתו שימש המרחב הציבורי כמרחב לגיטימי לדיון בנושאים פרטיים ואינטימיים. הנחת המוצא של הרצאה זו היא שיש השפעה הדדית בין הנורמות והערכים החברתיים הבאים לידי ביטוי בשיח הציבורי, לבין יחסי זוגיות, תפיסתם ויישומם בפועל בחברת בני הזמן. קורפוס המקורות כולל כתבות, מודעות, ידיעות וסיפורים מעיתונים עבריים שונים שהופיעו במשך תקופת המנדט, בהם היו התייחסויות לזוגיות ויחסים אינטימיים. ניתוח המקורות נעשה על ידי שימוש בשיטות מחקר מתחום פרשנות השיח המתבססות על "המבנה הלשוני" (יחסי סימן-מסמן-ומסומן, דובר-מבע-נמען, דנוטציה וקונוטציה, ועוד), שיטות מתחום התקשורת (תקשורת המונים, קונצנזוס והמרחב הציבורי) ועל סמך הבנת השינויים התרבותיים המגדריים והחברתיים שהתחוללו בחברת היישוב. ניתוח השיח הציבורי על יחסים פרטיים בעיתונות העברית, חושף כי בתקופת המנדט ללאומיות וליעדיה היתה השפעה משמעותית על עיצובם של יחסי הזוגיות באותה תקופה. בשם האידיאולוגיה הלאומית חדרה העיתונות ליחסים הפרטיים והאינטימיים של האינדיבידואל הן על ידי עידוד דגמי התנהגות שנחשבו לנורמטיביים, למשל בעיתוני הילדים, והן על ידי ציון והחרגת דגמי התנהגות לא רצויים כגון זנות, בגידה בבני זוג וכדומה. בהרצאתי אראה כיצד השתמשה העיתונות דאז במונחים לשוניים בעלי משמעויות סמיוטיות שהיו ברורות לאנשי התקופה, במטרה להשפיע על יחסו של הציבור לתופעות הלא רצויות ולעודד את התופעות והדגמים הרצויים.

פריטי ביבליוגרפיה

ריינהרט, ט' (2010). כתוב בעיתון: לשון תקשורת ואידיאולוגיה. חיפה: פרדס.
Hall, S. "Encoding/Decoding" In *Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies*, 1972-1979, London, Hutchinson, pp. 128-138.

מטרת ההרצאה לעמוד על הדרכים שבהן המערך הרגשי, המכונן טכנולוגית והמובנה בהגדרות אפליקציית הצילום ברשת החברתית אינסטגרם, מנוצל כרכיב תועמלני המכוון להזדהות עם תפיסת העולם של מערכות מוסדיות, באתרים המזוהים עם מערכות אלה.

מקרי המבחן הם צילומי האינסטגרם שהופיעו באתר הרשמי של צה"ל וצילומי האינסטגרם שהופיעו באתר הישוב מיגרון בחדשים אוגוסט - ספטמבר 2012. במקביל, יבחנו תמונות אינסטגרם שהעלו מילות החיפוש צה"ל, IDF ואינסטגרם.

בדברי אטען, כי בדפוסי פעולתם מבקשים מפעילי האתרים ליצור מערכת רעיונית המבוססת על שדות תוכן המשותפים לקהל היעד (Chandler&Livingston, 2012). מערכת זו מעוגנת בהשתתפות הפעילה ברשת החברתית, שממושמת כאימוץ פעיל של תפיסות ערכיות שחולקים בה חברים בקבוצת השתייכות בעלת ערכים משותפים, וכן כעשייה חברתית של ממש.

כינונה של מערכת כזאת מתאפשר בשל קווי דמיון הקיימים בין מרכיביה האתסטיים והרגשיים של אפליקציית הצילום (וראו Enquist, Magnus and Arak, 1994) לבין המרכיבים הערכיים, הרגשיים והאתסטיים של המערכות המוסדיות שאליהן אתייחס. אתמקד בפרשנות החזותית למרכיבים אלה, ואנסה להציג הצעה ראשונית למערכת מילונית-חזותית, המבוססת על הבחירה במילות מפתח (# - hashtags), שמשמשי אינסטגרם מצמידים לתצלומים במטרה ליצור קטגוריה מאחדת לתצלומים השונים.

אעמוד על אפשרויות ההשקה בין מערכות מושגים ועולמות תוכן שיש להם ביטוי סמלי-חזותי בתרבות הישראלית ודימויים חזותיים המסמנים את ההאחדה בין הפרטי לבין הלאומי, וביניהם לבין עולמות תוכן המתקשרים לעולם הרשתות החברתיות ולשפה החזותית השעונה על מוסכמות אסתטיות ורגשיות שמציעה אינסטגרם. בין המושגים שאציע לדיון: רעות, חברים לנשק, חברים, ולעומתם – חברים ברשת חברתית; פולרליזם, דמוקרטיה, חברה מרובת תרבויות, ולעומתם -רשת חברתית; חיילים כפרטים יוצרים (Gye,2007) והקשר שבין גבורה ויצירה, לוחמים וחולמים - ולעומתם קבוצת יוצרים במרשתת שיצירתם כפופה להכתבות של הכלים האתסטיים המוטבעים באפליקציה, מעין "כור היתוך אסתטי". מכיוון שמדובר בשפה המבוססת על מאגר משותף של איקונים מכאן ושל הכתבת הגדרות צורניות אסתטיות מכאן, היוניפורמיות והמעטפת האסתטית המובהקת, "היפה" של עולם הצבא (וראו פרידלנדר, 1985), מתאפשרת בשל מקומו המרכזי של מיתוס ישראלי נוסף: שרביט היוצר (ולאו דוקא הגנרל) המצוי בתרמילו של כל חייל (תרמיל שבו, כמובן, מצויים גם אייפון ואפשרות להתחבר למרשתת).

מקורות

פלטפורמת האינסטגרם באתר הרשמי של צה"ל:

<http://www.idfblog.com/2012/09/02/introducing-israel-defense-forces-on-instagram>

אתר האינסטגרם של הישוב מיגרון <http://web.stagram.com/n/migronline>

אתרי אינסטגרם שעלו עם מילות החיפוש צה"ל, IDF ואינסטגרם

<http://jp.statigr.am/tag/%D7%A6%D7%94%D7%9Chttp://statigr.am/tag/%D7%A0%D7%92%D7%>

Chandler, Lisa and Debra Livingston (2012). "Reframing the Authentic- photography, mobile technologies and the visual language of digital imperfection." *inter-disciplinary.net*.

Enquist, Magnus and Anthony Arak (1994). Symmetry, beauty and evolution. *Nature* 372, 169 - 172 (10 November 1994).

Gye, Lisa (2007). "Picture This: the Impact of Mobile Camera Phones on Personal Photographic Practices." *Journal of Media & Cultural Studies* 21.2: 279-288.

דליברציה באמצעות הרדיו: התכנית "בואו נדבר על זה" כמקרה בוחן

אזי לב-און

בהרצאה נבחן האם ניתן לעשות שימוש ברדיו כמדיום דליברטיבי, ונציג תכנית רדיו אשר מטרתה הן להנגיש ידע למאזינים ולצופים בבית, להאיר סוגיות מזוויות חדשות ומגוונות ולכונן חווית שיח שונה ומקיפה יותר מזו הנהוגה בדרך כלל באמצעי התקשורת ובשיח הציבורי.

ההרצאה תעסוק בתהליך התכנון וההפקה של תכנית הרדיו הדיונית "בואו נדבר על זה", אשר שודרה פעמיים בקול ישראל באפריל ובמאי 2013. התוכנית לוותה על ידי סמינר בן שמונה חודשים שנערך במהלך השנה האקדמית, בו השתתפו 26 סטודנטים שמתמקדים בהתמחויות שונות (רדיו, טלוויזיה וקולנוע, תקשורת אסטרטגית, דיגיטלית ועיתונות). הסטודנטית למדו תאוריה דליברטיבית והשתתפו בתכנון הפורמט, בחירת הנושא, תחקיר, הזמנת המשתתפים, שיווק וביצוע התכנית. הסטודנטים שהשתתפו בתכנון וביצוע התכנית, כמו גם המשתתפים בתכנית עצמו, נשאלו לאחריה על חוויתם לגבי התכנית.

הפורמט של התוכנית הינו חדשני בשני מובנים: ראשית, הוא מתבסס על עקרונות השיח הדליברטיבי אשר מתבטאים במגוון הקשרים כגון הנושא והמשתתפים שנבחרים, "כללי המשחק" של התוכנית ועוד. שנית, הוא מבטא את עקרון התכנסות המדיה (media convergence). לתוכנית אתר אינטרנט יעודי המשמש כפלטפורמה המאגדת סוגי מדיה שונים. היא משודרת גם ברדיו וגם באופן ויזואלי באתר האינטרנט, וכן משלבת אינטראקטיביות עם המאזינים והצופים באמצעות סקרים ובאמצעות הפייסבוק. לתכנית "בואו נדבר על זה" מספר מטרות: האחת, להנגיש ידע למאזינים ולצופים בבית; השניה היא להאיר סוגיות מזוויות מגוונות ולהציג את הפנים השונות של האלטרנטיבות שעל סדר היום, והשלישית, לכונן חווית שיח שונה ומקיפה יותר מזו הנהוגה בדרך כלל באמצעי התקשורת ובשיח הציבורי, מה שעשוי "לזרוע זרעים" לכינון שיח ולניהול קונפליקטים באופנים בונים יותר בנושאים קשים ומורכבים בחברה הישראלית. בהרצאה אסקור את הרקע התאורטי לתכנית הרדיו הדליברטיבית, אציג ממצאים לגבי חוויית המשתתפים בתכנית והסטודנטים שסייעו בהכנת התכנית, ואציע הצעות לתכניות דומות בעתיד.

תרומתה של הוראת עברית כשפה זרה בסביבה מתקשבת לסטודנטיות שלימדו סטודנטים עמיתים ממדינה אחרת

דולי לוי ודרורית מרקוביץ-רם

במסגרת הכשרתן להוראת השפה העברית עשרים סטודנטיות מישראל התנסו בהוראת עברית לעשרה סטודנטים עמיתים מפולין שלמדו עברית כשפה זרה. התנסות זו התקיימה בישראל, במכללת לוינסקי ובסביבה מתקשבת פעם בשבוע למשך שעתיים במשך שלושה חודשים. במסגרת התנסות זו הסטודנטיות שלימדו עברית תכננו שיעורים שמטרתם קידום כישורי השיח של סטודנטים עמיתים מפולין. מטרת המחקר: לבחון את התרומה של הוראת עברית במסגרת הוראת עמיתים בסביבה מתקשבת לעמיתים המלמדים בהיבטים הבאים: פדגוגיים, חברתיים, אישיים ותקשוב.

הרקע התיאורטי מתמקד בהוראת עמיתים בסביבה מתקשבת הנקראת "חונכות מתקשבת" e mentoring (De Smet; Van Keer, Valcke, 2008), שבמרבית המחקרים התמקדה בסטודנטים הנחנכים. במחקר אחר שהתמקד בכישורי הסטודנטים החונכים (Hampel & Stickler, 2005) בסביבה מתקשבת נמצא שדרושות מיומנויות של שליטה בטכנולוגיה ויישום יתרונותיה, מיומנויות חברתיות של בניית קהילה, מיומנויות של הוראת שפה, יצירתיות וסגנון הוראה אישי במדיום המתקשב, והוצע מודל לאימון חונכים בסביבה מתקשבת. מעט ידוע על תרומת החונכות בהקשר של הוראת שפה זרה בסביבה מתקשבת לחונכים מנקודת מבטם של החונכים.

במחקר השתתפו שתי קהילות לומדים: העמיתים החונכים – סטודנטיות להוראת עברית ממכללת לוינסקי לחינוך בתל אביב, ישראל. העמיתים המודרכים היו סטודנטים לתואר ראשון בלשונות שמיות מאוניברסיטת פוזנן שבפולין.

בכל שיעור מתקשב שהתקיים בעזרת מערכת ה"אילומיניט" שתי עמיתות חונכות מישראל תיקשרו עם עשרה סטודנטים עמיתים מפולין בעת שעמיתותיהן צפו בן בחדר המחשבים וכתבו רפלקציות המתייחסות להוראת העמיתים. הסטודנטיות מישראל לימדו שיעור בעברית תוך שימוש במצגות, בסרטונים ובקישורים לאתרי מרשתת אחרים וקיימו דיון בעברית על אודות הנושא שהוצג.

המחקר הוא מחקר איכותני, המשלב גם נתונים כמותיים. אופי המחקר הוא פנומנולוגי החוקר תופעה בתוך סביבה והקשר ספציפיים. הנתונים נאספו באמצעות שלושה כלי מחקר: יומנים רפלקטיביים שכתבו כל הסטודנטיות מישראל בתום כל מפגש הוראת עמיתים, שאלונים שמלאו כל הסטודנטיות וראיונות שערכנו בתום ההתנסות עם ארבע סטודנטיות.

בניתוח הממצאים זוהו ארבעה ממדים: פדגוגי, תקשוב, אישי ובין אישי. בממד הפדגוגי נמצאה התייחסות לביצוע ולתכנון. בביצוע התייחסו למיומנות הוראה, עזרי הוראה, יכולת פרזנטציה, תיווך וניהול שיח. בתכנון התייחסו במיוחד להתאמת הנושא לנמענים. בממד התקשוב עלו התייחסויות למחשב ככלי עבודה, למידת שיתוף הפעולה שהמחשב מזמן, לצבירת ניסיון בהוראה מתקשבת ולשינוי עמדות כלפי הוראה באמצעות מחשב. בממד האישי עלו שתי התייחסות: האחת- להנאה מההתנסות בהוראת עברית לעמיתים ממדינה אחרת ולביטחון העצמי של החונכים שמקושר להתנסות זו. בממד הבין אישי הקשור להוראת עמיתים ממדינה אחרת עלו שלוש התייחסויות: רגישות ואמפתיה, הדדיות וגלובליזציה.

למחקר עשויה להיות תרומה חשובה להרחבה של מיזמים של הוראת עמיתים ממדינות שונות, להרחבת גוף הידע המחקרי ולתובנות באשר לתפיסת הוראת שפה זרה לעמיתים ממדינה אחרת בסביבה מתקשבת.

רשימת מקורות

- De Smet, M; Van Keer, H. Valcke, M. (2008). Blending asynchronous discussion groups and peer tutoring in higher education: An exploratory study of online peer tutoring behavior. *Computers & Education* 50 (1), 207-223, January 2008.
- Hampel, R. & Stickler, U. (2005). New skills for new classrooms: Training tutors to teach languages on line. *Computer Assisted Language Learning* 18(4), 311-326.
DOI:10.1080/09588220500335455

אני לא בדיוק מה שרציתם – על מפגשים בין הילד "הטיפוסי" לילד "עם הצרכים המיוחדים" בספרות הילדים הישראלית
יעקבה סצ'רדוטי

ההרצאה תדון ביצירות ספרות לילדים המעמידות במרכזן את המיפגש בין הילד "הטיפוסי" לילד "עם הצרכים המיוחדים" ובמרכזו השאלה: האם ספרות הילדים הישראלית (המקורית והמתורגמת) מקדמת ומעודדת את קיומה של "קהילה מכילה" המבוססת על יחסי "אני-אתה" או שמא חושפת היא את קיומה של קהילה "מדירה" המבוססת על יחסי "אני-לז"? כתשובה לשאלה הנדונה תציע ההרצאה מודל חדש להתבוננות בספרות ילדים העוסקת ב"ילד עם הצרכים המיוחדים" – **מודל ארבעת המפגשים**, החושף את קיומם של ארבעה סוגי מפגשים בין הילד "הטיפוסי" לילד "עם הצרכים המיוחדים". **העדר מפגש** – קבוצה של יצירות החושפות את החברה כחברה "מדירה". בין קבוצת השוליים של הילדים "עם הצרכים המיוחדים" לקבוצה ההגמונית של הילדים "הטיפוסיים" לא מתקיים מפגש-דיאלוגי, לא של "אני-לז" וכל שכן לא של "אני-אתה". **מפגש "אני-לז"** – מיקבץ יצירות המפגישות בין הילד "הטיפוסי" לילד "עם הצרכים המיוחדים". ביצירות מתקיים מפגש-דיאלוגי של "אני-לז" הקצוב בזמן ובמרחב והמובחן כמפגש חד-פעמי וטעון והמדגיש את התיחסותה של חברת הילדים ההגמונית אל הילד "עם הצרכים המיוחדים" כמושא לסיפוק צרכיהם של הילדים "הטיפוסיים". **מפגש "אני-אתה"** – יצירות המתארות מפגש של "אני-אתה" בין שתי ישויות ילדיות. זהו מפגש שמקורו במציאות כפויה, זו שאינה ניתנת לשינוי. במרכזן נקודת מבטו של הילד "הטיפוסי" ואופן התמודדותו עם המציאות הנכפית עליו, כאשר הוא נאלץ להתמודד עם חיים בצד בן-משפחה "עם צרכים מיוחדים". **מפגש מיידעי** – במרכזן של יצירות השייכות לקטגוריה זו עומדת נקודת מבטו של הילד "עם הצרכים המיוחדים" והתמודדותו עם מצבו הקיומי. אלה הן יצירות ספרותיות-טרפיוטיות-מידעיות המכוונות לשני קוראים-ילדיים; הילד "עם הצרכים המיוחדים" עבורו היצירות הן קתרזיס טרפיוטי והילד "הטיפוסי", אשר בפניו חושפות היצירות את עולמו של הילד "עם הצרכים המיוחדים". בפנייתן אל שני הקוראים בו-זמנית בונות היצירות מפגש-דיאלוגי חוצ-ספרותי המבוסס על יחסי "אני-אתה".

ה'מתנחלים', ה'יורדים' והשיח הציוני

ירדן ענב

עם השנים, ובעיקר מאז שאוסטין (1962) פירסם את 'איך עושים דברים עם מילים', הקשר בין השפה, החברה והפוליטיקה הפך ליותר ויותר ברור. בהקשר הישראלי, תמר כתריאל (1999) הוכיחה שגם בעברית יש כוח רב ל'מילות מפתח' (כמו 'גיבוש', 'דוגרי', ועוד). אני רוצה לדון כאן במילה 'מתנחלים' לייצוג של קבוצה חברתית מסויימת. בכוונתי להשוות אותה עם המילה 'יורדים', ולהסתכל את שתיהן בהקשר של השיח הציוני. תוך התייחסות לעבודתו האתנוגרפית של שוקד (1988) על 'יורדים' ישראלים בניו-יורק, אטען שהדמיון בין 'מתנחלים' ל'יורדים' הוא שלשתי המילים הללו קיימת חלופה עברית 'נייטרלית', שכמעט ואינה נמצאת בשימוש ('מתיישבים' ביו"ש ו'מהגרים' מישראל).

ביבליוגרפיה

- כתריאל, ת' (1999) *מילות מפתח: דפוסי תרבות ותקשורת בישראל*, אונ' חיפה: זמורה-ביתן
- Austin, J. L. (1962) *How to do Things with Words*, Oxford: Clarendon Press.
- Shokeid, M. (1988) *Children of Circumstances: Israeli Emigrants in New-York*. Cornell University Press.

שפה בין-תרבותית כתחבולה קומית בקומדיית האינטרנט הישראלית "פיני"

גלעד פדבה ואורנה בן-נתן

קומדיית האינטרנט הישראלית "פיני" (2010-2012), ששודרה באתר האינטרנט *Ynet*, מתמקדת בפיני, בחור ישראלי צעיר לאחר שירות הצבאי המתגורר בלונדון עם ג'ון, שותפו-לדירה הוולשי. פיני, שהוא טבח חסר-טאקט מחוספס ולעתים וולגארי, חווה קשיים בתקשורת בינו ובין שותפו-לדירה הרגיש והמשכיל, כמו גם במגעיו עם בריטיים רבים, וזאת עקב האנגלית הדלה שבפיו וההבדלים התרבותיים הדרמטיים בינו ובינם. השותפות לדירה, כמו גם יחסי-הגומלין האינטנסיביים בין פיני לג'ון, מובילים להשפעה הדדית על התנהגותם ועל שפתם של הישראלי והבריטי. פיני ממציא בהדרגה מבע לשוני ייחודי משלו, המתבטא במה שאנו מכנים כאן שפת "היברישי" ("Hebrish") (קומביניציה משעשעת של אנגלית ועברית). בעוד הסיטואציות הקומיות בסדרה זו מתבססות על סטייה מההתנהגות המקובלת, ההומור המילולי בסדרה זו מתבסס על ידע של תבניות לשוניות פורמאליות וביטויים אידיומטיים המופרים על-ידי נטייתו של פיני לתרגום מילולי מעברית לאנגלית, כולל השימוש האופייני לו במילות קריאה, מחוות גוף ומימיקה, ומבעים באנגלית השזורים בעגה עברית. הדיון הביקורתי על סדרה דו-לשונית זו אף מאיר על יחסים לשוניים סוציו-תרבותיים בין קהילות המתבססות על מערכות-קודים שונות ואף מנוגדות, ונדרש לסוגיית המורכבות של תרגום, העברת מסרים בין-לשוניים וטרנספורמציה יצירתית של מבעים פרטיקולרים ואוניברסליים בעידן הרב-תרבותי. כפי שמציע הפילוסוף ז'אק דרידה (1968), מוטב להחליף את הרעיון של תרגום ברעיון של טרנספורמציה: "טרנספורמציה עפ"י רגולציה של שפה אחת לשפה אחרת, טרנספורמציה של טקסט אחד לטקסט אחר. לעולם לא נידרש, ולמעשה מעולם לא נדרשנו לעסוק בהעברה של מסומנים טהורים משפה אחת לאחרת", מוסיף דרידה, "או בתוך אותה השפה עצמה, באופן שבו האינסטרומנט המסמן ייוותר בתולי נטול-מגע". נבדוק בין השאר כיצד רעיון מעורר-השראה זה עשוי לסייע בפענוח טקסטואלי של המורכבות הסוציו-לשונית, החברתית, הבין-תרבותית, האתנית, המגדרית והפוליטית של הסדרה "פיני" ואף להאיר באופן מקורי את היחסים בין התרבות הישראלית ותרבויות זרות ואף להציע הבנה חדשה של היחסים הרב-משמעיים בין קהילות לשוניות המקיימות ביניהן משא-ומתן מתמשך בתוך החברה הישראלית.

שתי שפות למשפט - זו שלנו, זו גם כן? : הטקסט השיפוטי כשיח בין משפט לתרבות

ליאת פרידגוט-נצר

הגישה הנרטיבית במשפט רואה בטקסט השיפוטי נרטיב המבקש לשכנע את נמעניו בנכונותו ובצדקתו. לטקסט השיפוטי שלוש קבוצות נמענים: הצדדים לדיון, הקהילה המשפטית והציבור הרחב. הטקסט השיפוטי מבקש לגייס את הסכמת כל נמעניו. לפיכך הוא יוצר במקביל סוגי שיח שונים הפונים לנמעניו השונים. בהרצאה אבקש לחשוף את סוגי השיח שהטקסט השיפוטי מכונן: השיח משפטי המופנית לקהילה המשפטית והשיח התרבותי המופנה לציבור הרחב. באמצעות השיח והשפה המבנה אותו, אחשוף את האתוסים המכוננים את נמעניו בהקשר שיוזכר להלן.

מאבק משפטי מהווה לעיתים טריגר למאבק תרבותי. כשמדובר במאבק משפטי בעל משמעות חברתית ופוליטית הטריגר הופך ל"תת-טקסט" המוצפן ומסומן באמצעות השפה. כשמדובר במאבק משפטי בעל משמעות חברתית ופוליטית שהוביל לשינוי משפטי, פענוח ה"תת-טקסט" חשוב במיוחד. שכן, הוא מציב את השינוי המשפטי בהקשר תרבותי-חברתי רחב המאפשר לעמוד על משמעותו ולהעריך את חשיבותו של פסק-הדין בהקשר זה. כזהו המקרה של עניין קעדאן שהוביל מהפך משפטי בעניין השוויון המשפטי בהקשר לזכויות בקרקע.

ההרצאה תתרכז בפענוח השיח של ה"תת-טקסט" בפסק-דין קעדאן, באמצעות "הקהילה הטקסטואלית" שהוא מבנה והשוואתו לטקסט הגלוי. "הקהילה-הטקסטואלית" מתגבשת על בסיס טקסטים ואמצעים רטוריים המופנמים בטקסט ומעוררים אצל הקורא הסכמה ערכית והזדהות רגשית. ניתוח הטקסט הגלוי יושתת על קריאה דוקטרינית של הטקסט. זו הקריאה הקלאסית האופיינית לניתוח טקסט שיפוטי. אראה שבטקסט מתנהל מאבק בשני רבדים: ברובד המשפטי ובזה התרבותי. ברובד המשפטי הגלוי, מתנהל מאבק על קרקע. ברובד זה מתנהל המאבק בשפה המשפטית, בשיח של זכויות הנוצר באמצעות טיעונים אנליטיים. לעומת-זאת, ברובד הסמוי מתעצבת "קהילה-טקסטואלית" בשיח של זהות, בדפוס נרטיבי המעורר טיעונים ריגושיים. כך מכונן הטקסט השיפוטי שני סוגים של שיח המובנים המופנים לנמענים שונים. ההרצאה תאפיין את סוגי השיח, תחשוף את האתוסים המובנים דרכם, תעמוד על היחסים ביניהם ולבסוף תדון במשמעות הנורמטיבית של ממצאים אלו.

לאחרונה, מכתב בו תלמידיה התלוננה על דברים שמורה למקצוע האזרחות אמר בשיעור גרם לשערורייה שהעסיקה מדינה שלמה במשך שבועות אחדים. כאשר נותנים את הדעת לשרשרת האירועים, ברור כי יש כאן בעיה ב'לשון וחברה' הטעונה בירור. לאזכר: המורה כמעט פוטר, התלמידיה זכתה להזמנה לכנסת בה הוכתרה כאזרחית גיבורה, והעיתונות חגגה, ותגובת השר הייתה להנחות מורים באלו נושאים עליהם 'להיזהר' ככל כפליים בדבריהם על מנת למנוע תלונות בעתיד. ברצוני לבחון את הטענות שהועלו במכתב ואת טענות הנגד לפי עקרונות השאובים מהספרות על אזרחות במדינה דמוקרטית, לפי תפיסות שונות של מהות השיח בכיתה ולפי קריטריונים השאובים מתחום הסוציולוגיה של החינוך. ארצה להעלות מסקנות אודות האפשרות לקבוע גבולות שיח בבתי ספר בכלל ובכיתות הגבוהות של בית הספר התיכון בפרט. בפרזנטציה הזאת אסתמך, בין השאר, על עבודות של WALZER (1998), GREEN (1983), PERRIN (2005), SMITH (2007), ו-MEAD (1934) את דרכי יצירת העצמי וכן על עבודיהם של APPLE (2012) ו-GUTMANN (2004).

REFERENCES

- Apple, M. (2012). *Ideology and Curriculum. (third edition)* London: RoutledgePalmer.
- Green, J.L. (1983). Research on Teaching as a Linguistic Process: A State of the Art, *Review of Research in Education*, 10, 151-252
- Gutmann, A. & Thompson, D. (2004). *Why Deliberative Democracy?* Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, Self and Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Perrin, A. J. (2005). Political Microcultures: Linking Civic Life and Democratic Discourse. *Social Forces*, 84(2), 1049-1082. Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3598490>
- Smith, E. Remington (2007). Negotiating power and pedagogy in student teaching: expanding and shifting roles in expert–novice discourse, *Mentoring & Tutoring: Partnership in Learning*, 15:1, 87-106, DOI: 10.1080/13611260601037405
- Walzer, M. (1998). 'The Civil Society Argument' In Gershon Shafir (Ed.) *The Citizenship Debates: A Reader*. Minneapolis, MINN: University of Minnesota Press, pp. 291–310.

"מילה שווה אלף תמונות" – כוחה הרטורי של מילה בציר

מאיה קציר

הרצאתי תעסוק בהשלכותיו של המעבר מהתרבות החזותית של התקופה המכונה "המשטר הישן", דהיינו לפני המהפכה הצרפתית, אל התרבות הקוראת, שאנחנו בניה ובנותיה. אדגים מעבר זה באמצעות ניתוח ציור בו מופיעות מילים, כפי שיפורט בהמשך.

לא קורס או שניים, אלא דיסציפלינה שלמה נבראה, על מנת להתמודד עם מתקפת הדימויים המציפה את סביבות פעולותינו השונות. אוריינות חזותית עוסקת בשאלת הפיענוח של דימויים ויזואליים ונסמכת לעתים קרובות על המימרה לפיה "תמונה אחת שווה אלף מילים". ביסוד הדיסציפלינה עומדת ההנחה כי תרבות זמנינו היא תרבות חזותית בעיקרה, דהיינו, תרבות בה המילה איבדה את המונופול המוחלט שהיה לה בעבר על תקשורת, בעיקר על תקשורת המונים. יש להעניק, לפיכך, לאזרח (שלא לומר לצרכן) כלים ראשוניים שסייעו לו להבין מסרים חזותיים במהירות.

אמת היא, שתרבות הצריכה העמיסה על קהלי המדיה השונים מצבורי דימויים שקשה להכילם, הן מבחינת הכמות והן מבחינת עומס המידע שהם מציעים, אלא שהצורך בלימוד פיענוח ויזואלי, אינו נובע, כפי שמקובל לחשוב, מאופייה החזותי של התרבות, אלא דווקא מהיותה אלפביתית באופן חסר תקדים. האוכלוסייה המערבית היא אוכלוסייה קוראת. העובדה שאין לה, על פי רב, את היכולת לקרוא טקסטים מורכבים, אינה מבטלת את הקריאה ככלי הראשון להתמצאות בכל סביבה. לצד העלייה הדרמטית בקצב ובעומס הדימויים, נחלשו דווקא כישורינו לפענח דימוי מורכב, וזאת על שום הטבעיות שבה אנחנו מזהים טקסט כתוב. לחברה המערבית, האלפביתית עד קצות אצבעותיה (ולמעשה עד קצות המקלדת) קל יותר לגשת לטקסט מאשר לדימוי אילם (דימוי ללא מילים).

יתרה מזאת, רבים מהדימויים הויזואליים הסובבים אותנו, אינם אלא דימויי אותיות מסוגנות: החל מה-F המפורסמת של פייסבוק, ה-M הידועה (לעתים לשמצה) של מקדונלד וכלה בקוקה-קולה, גוגל וכיו"ב. גם הדימויים, אם כן, הם דימויים של אותיות או של מילים. במילים אחרות, המילה או האות, הפכו לאיקונו של החברה המודרנית.

עד למאה ה-18, לעומת זאת, ולמעשה עד הפרוייקט החינוכי הגדול של הנאורות האירופית, התרבות המערבית ניחנה בכישורים לפיענוח דימויים, גם בקרב השכבות הנמוכות של האוכלוסייה. בדיוק כיוון שהקריאה לא היתה עדיין נחלת הכלל, היה הדימוי (הציור במיוחד) כלי ההתמצאות המרכזי של האדם. חברת "המשטר הישן", אם כן, מורגלת היתה בפרצפייה ויזואלית עשרות מונים מחברת זמנינו. אך עם עליית האוריינות (ובמקביל לצמיחת העיתונות העממית) החל תהליך שקיעתה של החברה המורגלת בפיענוח דימויים חזותיים.

בהרצאה אציג את ציורו המפורסם של ז'אק לואי דויד, "מות מארא", כצומת בין שתי החברות שתוארו לעיל. מדובר בציור בעל מסר פוליטי ורטורי מובהק המשתמש באמצעים האמנותיים של הניאוקלאסיציזם כדי להעביר מסר מהפכני מובהק. אבל ייחודו טמון אולי לא בביצוע הוירטואוזי, אלא בכמות הרבה של מילים מצוירות. מדוע נזקק הצייר למילה הכתובה? לאיזה קהל פנה הציור? ועל מה מעידה העובדה, שלשם תיאור רצח העיתונאי מארא, בחר הצייר במילים ולא רק בצבעים?

ביבליוגרפיה

אליאב-פלדון, מ' (2000). *מהפכת הדפוס*, משרד הביטחון.

עלידע, ע' (1991). "עיתונות עממית ותעמולה במהלך המהפכה הצרפתית" בתוך ירחמיאל כהן (עורך), *המהפכה הצרפתית ורישומה*. ירושלים.

Crow, T.E. (1989). *Painters and Public Life in Eighteenth Century Paris*, New Haven, p. 41

Darnton, R. (1982). *The Literary Underground of the Old Regime*, Cambridge, London.

Herbert, R.L. (1972). *David, Voltaire, Brutus and the French Revolution: An Essay in Art and Politics*, London.

ניתוח רטורי וחזותי של שלטי חוצות במערכת הבחירות 2013 כיחידות של נוף לשוני.

אורלי רביד

בהרצאה זו אבקש לבחון כיצד שלטי החוצות לוקחים חלק בשיח הפוליטי המתנהל בזירה הציבורית בתקופת בחירות באמצעות שלושה ערוצי תקשורת והם, הערוץ המילולי, הערוץ החזותי והערוץ הפיזי. בהרצאה אצביע כי המחקרים עד כה המעיטו בחשיבות הממד פרפורמטיבי של נוכחות שלטי החוצות בחלל ובזמן של חברה נתונה ואטען כי זהו אלמנט דומיננטי בעיצוב המסר של מדיום תקשורתי זה. מחקרים קודמים: רפאל (1999) מוצא כי שלטי החוצות בתקופת בחירות מעוצבים ומבוימים לפי תבנית קבועה בה יש היצג מילולי של סיסמת בחירות קליטה וזכירה המופיעה לצד היצג חזותי, כמו תמונת מועמד או לוגו המפלגה. על כוחה הרטורי של הצבת היצג מילולי לצד היצג חזותי ניתן ללמוד במחקריה של איילת כהן (2003), הטוענת כי המילולי והחזותי הם מערכות סימנים מנוגדות בהם נדרש הצופה לקחת חלק מתהליך הפקת המשמעות. ולעננינו, זוהי אסטרטגיה שכנועית הנשענת על רטוריקה של ניגודים.

ואילו בערוץ הפיזי בן רפאל (2008) מוצא כי שלטי החוצות הופכים להיצגים לשוניים במרחב הפיזי הפומבי של יחידות של נוף לשוני ולהן תפקיד כפול – לספק מידע וגם לעצב את הזהות בקולקטיבית של האזרחים באזור פיזי מסוים. כך למשל, אדגים בהרצאה, כיצד תבניות השכנוע החוזרות במלל ותבניות השכנוע החזותיות החוזרות בעיצוב שלטי החוצות, משקפות יחדיו את מערכת הסמלים המשותפת לחברי הקהילה במרחב הפיזי בו מוצבים השלטים.

בעקבות מחקרים אלה אטען, כי מידת האפקטיביות של שלטי החוצות גלומה ביכולת הפרפורמטיבית של מסרים אלה לעורר מחשבה רפלקסיבית בקרב הצופים, ואדגים טענה זאת באמצעות ניתוח המנגנון הרפלקטיבי של כעשרים שלטי חוצות במערכת הבחירות 2013 אשר חלקם צולמו ברחוב, חלקם צורפו לכתבות בתקשורת או פורסמו באינטרנט. בשלטים אלה אדגים כיצד באמצעות רטוריקה של ניגודים בין הפן המילולי לפן החזותי, הם מעודדים חשיבה מחדש על המסרים הפוליטיים ועל המועמדים עצמם, במטרה להניע את העוברים והשבים לבחור במ.

ביבליוגרפיה

כהן, א' (2003). "סיפור קומיקס, שיר וכתבת עיתונות: שלושה דגמים של Image/text", בתוך ר' בן-שחר, רינה וג' טורי (עורכים), *העברית שפה חיה, ג (עמ' 167–189)*, הקיבוץ המאוחד.
רפאל, נ' 1999. "רטוריקה אלקטוראלית בישראל: אנטומיה של סיסמת בחירות. *העברית שפה חיה, ב (עמ' 187–207)*. הקיבוץ המאוחד.

Ben-Rafael, E. (2008). A sociological approach to the study of linguistic landscapes. in E. Shohamy & D. Gorter (Eds.), *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery* (pp. 40-54), NY and London: Routledge,

"מספיק צפוף כאן גם בלעדיה": על יחסה של ספרות הילדים והנוער הישראלית לרב-תרבותיות

שי רודין

בבואה להתמודד עם ריבוי ה"אחרים" בחברה הישראלית, ולקדם תפיסה פלורליסטית המנוגדת להשקפת "כור ההיתוך", משתמשת ספרות הילדים בדגמים סיפוריים שונים. אלו, ימופו במודל התמטי שלהלן הכולל חמש קטגוריות:

א. ספרות ילדים העוסקת בילד "אחר" מוגדר, היינו, בילד ערבי, בילדה שחורה, בילד המפגין אבדן נורמות מגדריות או בילד המשתייך לבני מעמד/עדה הנתפסים כמשתייכים לשוליים. ב. ספרות ילדים המאפיינת משפחות "אחרות" על מנת לקרב אותן אל המשפחה ההגמונית הישראלית, ולדוגמה, הצגת סיפורי-קטלוג אודות משפחות שונות המתקיימות בחברה הישראלית: משפחה דתית, משפחה מעורבת, משפחת מהגרים מרוסיה או מאתיופיה, משפחה חד-מינית, משפחה חד-הורית וכן הצגת סיפור המעמיד במרכזו דמות-ילד המשתייך למשפחה "אחרת". ג. ספרות ילדים אלגורית המציגה "אחר" בלתי מאופיין. קטגוריה זו משתמשת בז'אנר האלגוריה על מנת להציג את ה"אחר" באופן מעומעם, וכך, הדמות ה"אחרת" יכולה להתפענח בהתאם לקהל הנמענים הקורא את היצירה. ד. ספרות ילדים המציגה סכסוכים בין-תרבותיים. בקטגוריה זו נמצא יצירות העוסקות במתח תרבותי/לאומי, המופיע בז'אנרים ריאליסטיים או אלגוריים. ה. הרומן הרב-תרבותי לבני הנעורים, החותר תחת ספרי החבורה ההגמוניים ומציג חבורה אלטרנטיבית של נערים "אחרים" במסע הרפתקאות ההופך למסע חניכה.

כל קטגוריה תמטית תוצג תוך שימוש בטקסטים מייצגים אחדים המשתייכים אליה. הצלבה בין חמש הקטגוריות תסייע לחשוף את הקוראים ל"אחריות" המתקיימות בחברה הישראלית מחד גיסא, ולאופן הצגתן השונה, מאידך גיסא. היצירות שתנתחנה בכל קטגוריה מזמנות לקוראים קריאה המקדמת את הבנת ה"אחר" ועולמו הייחודי, לצד קריאה מתקנת אנטי-סטריאוטיפית המבקרת הצגה מצמצמת של ה"אחר" מבעד למבט פטרנליסטי הנוקט בהגזעה. במסגרת הקריאה המתקנת נעמוד על מנגנוני הצגת ה"אחר" בהיבט נקודת התצפית, עיצוב גיבור/אנטי גיבור, מיקום הדמות במרחב, וזאת על מנת לבחון האם היצירה מבנה את ה"אחר" כדמות שוות ערך לדמות ההגמונית, או שמא, היא מציגה את ה"אחר" על מנת לקבע את "אחרותו" ואת ההיררכיה המתקיימת בינו לבין ההגמוניה.

היבטים לשוניים של ההיררכיה האתנית בצבא הישראלי

רוביק רוזנטל

מחקרים שונים מצביעים על קיומה של היררכיה אתנית בצבא הישראלי מאז היווסדו. ההיררכיה הזו העתיקה למציאות הצבאית את הריבוד האתני הקיים בחברה הכללית, ואת המעמד הגמוני של קבוצות אתניות מסוימות על אחרות. תמונה זו מורכבת יותר בצבא של היום. ההיררכיה האתנית אינה תואמת ערוץ היררכי אחר בצבא, והיא ההיררכיה החילית-תפקודית. אי התאמה זו גוררת ירידה מסוימת במעמדן של קבוצות אתניות הגמוניות, ועלייה במעמדן של קבוצות אתניות שמעמדן נמוך. השפה הצבאית משקפת תהליכים אלה באמצעות אוצר מילים וביטויים קבוע ומשתנה, ובגילויי שיח שונים. ההרצאה מבוססת על המחקר המקיף של השפה הצבאית, שנעשה באמצעות קורפוס רחב של ספרים, סרטי קולנוע וטלוויזיה, תמלילי חיילים ועוד.

הרצאה זו תציג מחקר שבדק את הדרכים אשר נוקטים המציעים עצמם להיכרות באתר היכרויות מקוון. המחקר התמקד ב-40 גרושים וגרושות בני 40–50 ממקומות שונים בארץ, המעוניינים להכיר בני זוג לפרק ב' בחייהם (20 גברים ו-20 נשים) (טל, 2013). שאלות המחקר ומטרותיו מבוססות על ההנחה כי הבנת השפה כרוכה בהבנת הפעולות שאנו עושים באמצעותה, ומכאן שלכל מבע בשפה יש מטרה ותכלית של עשייה, והשימוש במבעים הלשוניים השונים כפוף להקשר שבו הם מתבצעים (פרוגל, 2006). שאלת המחקר המרכזית הייתה מהם האמצעים הרטוריים המאפיינים את המציעים עצמם

להיכרות באתר מקוון? ושאלה משנית הייתה האם ימצאו הבדלים בין גברים לנשים בשימוש בהם? הממצאים מלמדים כי הן נשים הן גברים נוקטים אמצעים רטוריים מגוונים המתאימים ללשון ריגושית (פרוכטמן, תש"ן), פיגורטיבית (קופפרברג וגילת, 2002) ובלתי אמצעית, אך עם זאת מאופיינת בתכנון ובאסטרטגיה. חלק מן האמצעים מתאימים לשפה אינטרנטית (וייסמן וגונן, 2011). כל אחד (ואחת) משתדל להביע עצמו באתר בדרך אופיינית ומיוחדת כדי ליצור פרופיל אטרקטיבי שישוק אותו בדרך הטובה ביותר, לבלוט בין כל האחרים, למשוך את בן המין השני ולשכנע אותו בייחודי ובשונה משל האחרים. להלן מספר דוגמאות:

- שימוש מרובה בשמות תואר ובביטויים תואריים מקבילים: (למשל: **אישה נאה עצמאית, רגישה, ספונטנית...מחפשת את החבר הכי טוב שלי לפרק ב' [...]** נאמן, מצחיק, אסתטי, נאה, גבוה מעל 1.75 [...]); גבר **נאה ואיכותי [...]** מעונין להכיר אישה **נאה ואסתטית, נעימה בעלת תוכן עשיר.**

- שימוש בדימויים ובמטאפורות (למשל: **זוגיות זה כמו צמח. צריך להשקות ולטפח** [הכותבת היא אישה]); **אני מחפש את האש הקטנה בתוך היער הסבוך, מבקש למצוא את האחת שתגנוב לי את הלב.**

- שימוש רב בפעלים בזמן הווה או בפעלים בעלי מטען רגשי (למשל: **מחפשת להכיר אדם; מוכנה ורוצה קשר חדש; משתדל להיות אבא טוב ולהצליח בעיסוקי**).

- שימוש בסלנג ובלשון מדוברת כדי ליצור הרגשה של קרבה, חברמניות ושבירת גבולות: (למשל: **אז אם אתה מת לעוף מכאן כמוני, אשמח לשמוע ממך; אוהב לקרוא ספרות יפה וזה בהחלט משהוא שעושה לי את זה**).

- בהיבט הגראפי אפשר למצוא שפע של סימני פיסוק ריגושיים וצלמיות (אייקונים) האופיינים לשפת האינטרנט, אשר אינה מבחינה הבחנה ברורה בין לשון רשמית ללשון מדוברת שאינה רשמית (וייסמן וגונן, 2011). (למשל: **יש דבר כזה -- אידיאלי...?; לאמיצים בלבד**).

ביבליוגרפיה

וייסמן, כ' וגונן, א' (2011). עברית אינטרנטית. ירושלים: כתר ספרים.
טל, י' (2013). אמצעים רטוריים באתר היכרויות מקוון. פרויקט בתכנית "חינוך לשוני בחברה רב תרבותית" במכללת לוינסקי לחינוך כמילוי חלקי של הדרישות לקבלת התואר M.Ed (בהנחיית ד"ר עליזה רישביץ). לא פורסם.

פרוגל, ש' (2006). רטוריקה. אור יהודה: דביר מוציאים לאור.
פרוכטמן, מ' (תש"ן). לשונה של ספרות: עיוני סגנון ותחביר בספרות העברית. אבן-יהודה: רכס.
קופפרברג, ע' וגילת, י' (2002). גשרים מטפוריים נרטיבים בתקשורת בין אישית. תל-אביב: מכון מופת.

גשרים לשלום: הערכת התרומה של מפגשים ישירים ומפגשים מקוונים בין ילדים ערבים ויהודים נאדר ריאטי ורחל שגיא

מפגשים משותפים בין חברי קבוצות אתניות הנמצאות בקונפליקט, בהם מתנהל שיח שאינו עוסק בתכני הקונפליקט, מהווים דרך מוכרת לשבירת סטריאוטיפים ויצירת אמון מזה מספר עשורים. עידן האינטרנט מאפשר לגייס את יתרונותיו של השיח המיוחד המאפיין את הסביבה המקוונת במטרה להגביר את יעילות המפגשים. בשנה זאת מופעל מיזם משותף לרשת אורט, מרכז פרס לשלום וגוגל ישראל, אשר מבוסס על סדרה של מפגשים בין ילדים יהודים לילדים ערבים בהנחיית מדריכים מיומנים. התכנית כוללת מספר מצומצם של מפגשים פנים-אל-פנים, מספר גדול יותר של מפגשים מקוונים באמצעות hang out והכנת תוצר משותף לילדים משני הלאומים. עד כה נאסף ידע לא מועט לגבי מפגשים פנים-אל-פנים אך הידע על תרומתה של הסביבה הטכנולוגית למפגשים אלה הוא מועט. מחקרים על תקשורת בין אישית בסביבה מקוונת מראים שהתפתחה בה שפה ייחודית וחקר המפגשים המקוונים בין ילדים משני הלאומים עשוי להאיר את תרומתה של השפה המקוונת בקידום ההבנה והאמון הבין אישיים ובין קבוצתיים.

ההרצאה תציג את העקרונות וההפעלה של המיזם בשטח וכן ממצאים של מחקר הערכה אשר בוחן את השלכות של המפגשים עבור הילדים. אוכלוסיית המחקר כוללת ילדים בחמישה זוגות של בתי ספר, חמישה יהודים וחמישה ערבים, בדווים ודרוזים, וכן עשרה מדריכים המלווים את המפגשים באופן צמוד. הנתונים נאספים באמצעות הכלים הבאים: א. שאלון סגור אשר ממולא על ידי הילדים בתחילתו של היזם ולקראת סיומו. השאלון בוחן את השינויים שחלו בעמדות של הילדים כלפי הצד השני ואת תפיסת התרומה של מרכיבים שונים בתכנית לשינוי העמדות. ב. קבוצות מיקוד עם ילדים מארבעה בתי ספר אשר בוחנים באופן מעמיק את החוויה של ההשתתפות במיזם וכן ראינות עם עשרה מדריכים, אשר מציגים את נקודות המבט שלהם בנוגע לתוצר ולתהליך של המיזם.

השפעתה של תכנית התערבות בשילוב בובת תיאטרון ככלי תיווך: על הנעה ללמידה ועל ניצני אוריינות אצל ילדי גן

רונית רמר

מטרותיו העיקריות של המחקר היו לבדוק את השפעתו של תיווך בשילוב בובה על מדדים של הנעה ללמידה ועל הישגים בתחום ניצני האוריינות בקרב ילדי הגן. מטרה נוספת הייתה להעריך את השימוש בבובה ככלי תיווך לילדי הגן מזווית הראייה של המתווכות לאחר תכנית ההתערבות.

במשך מאות שנים הוכרו בובות תיאטרון ככלי חשוב לצורך הבעה, תקשורת, לימוד, שכנוע והדרכה (Crepeau & Richards, 2003). למרות שהאפקטיביות של בובות תיאטרון הוכחה באופן ברור בתחומים קליניים, נעשה בהן שימוש מצומצם יחסית בחינוך ובהוראה, ונעשתה עבודה מחקרית מועטה לבדיקת מידת השפעתן בתחומים הללו (O'Hare, 2005).

במחקר הנוכחי השתתפו 140 ילדים בגילאי 5-6: מחציתם מגני חובה בחינוך המיוחד עם בעיות שפה ולמידה ומחציתם מגני החינוך הרגיל. כמו כן השתתפו במחקר 18 סטודנטיות לחינוך שהפעילו תכנית התערבות בת 4 יחידות לימוד בתחום האוריינות. כל סטודנטית לימדה 2 קבוצות: ניסוי וביקורת. בקבוצת הניסוי שילבה הסטודנטית בובת תיאטרון.

מתוצאות המחקר עלה כי תיווך עם בובה הגביר מדדים של ההנעה ללמידה, הפחית מדדים המעידים על אי-הנעה ללמידה, והעלה הישגים בתחום ניצני אוריינות בהשוואה לתיווך ללא בובה. מהראיונות האישיים עם הסטודנטיות המתווכות עלה כי, הן רואות בבובה כלי תיווך יעיל לעבודה עם ילדים צעירים.

המסקנות המרכזיות העולות מהמצאים הן כי בובות תיאטרון הן כלי תיווך המתאים לצרכים התפתחותיים ולדרכי למידתם של ילדים צעירים. שימוש בבובה באינטראקציה הלימודית מהווה אסטרטגיה יעילה ליצירת קשר עם ילדים ולעבודה עימם בתחומים קוגניטיביים ורגשיים. לממצאים אלה השלכות חינוכיות בבחינת האפשרות להפוך את הלמידה בעזרת בובה לדרך מתודולוגית, אשר מסייעת בפיתוח שיח ובהעלאת כישורים והישגים בקבוצות ילדים בעלי מאפיינים קוגניטיביים והתנהגותיים שונים.

ביבליוגרפיה

- Crepeau, M. I., & Richards, I. M. (2003). *A show of hands: Using puppets with young children*. St. Paul: Redleaf Press.
- O'Hare, J. (2005). Puppets in education: process or product. In M. Bernier & J. O'Hare (Eds.), *Puppetry in education and therapy: Unlocking doors to the mind and heart* (pp.63-68). Bloomington Indiana: AuthorHouse.

רציונל והצעות למדיניות רב-לשונית לבית הספר ביאליק רוגוזין אילנה שוהמי, גליה זלמנסון-לוי, יעל ברור ואלי נחמה

הנטייה בשנים האחרונות היא להתמקד במדיניות לשונית מקומית כך שהמדיניות הלשונית משקפת את המציאות הלשונית של התלמידים וההורים הפוקדים את בית הספר – לפיכך במקומות רבים בעולם המדיניות הלשונית מתאימה את עצמה למאפיינים של המדינה (הוראת השפה הלאומית), שפות גלובליות כגון אנגלית וסינית, וכן שפות מקומיות של הקהילות המשקפות את המציאות הלשונית בהקשרים ספציפיים. הכוונה פה היא לשפות של מהגרים, שפות של ילידיים ואחרות המדוברות בקהילות התלמידים. מדיניות כזו מדגישה את הרב לשוניות כך שתלמידים המסיימים לימודים בבתי ספר יכולים לתפקד במספר רב של מצבי עבודה, הגירה ולימודים בזכות היותם בעלי כישורים לשוניים רבים. בישראל קיים מספר מועט של בתי ספר המדגישים רב לשוניות כגון בתי הספר המלמדים עברית וערבית יחד, וכן מספר בתי ספר פרטיים המלמדים מספר רב של שפות בעזרת שיטות לימוד מגוונות.

ההרצאה תתמקד בבית הספר הייחודי 'ביאליק רוגוזין' שתלמידיו הם ילדי מהגרים, מחפשי עבודה ופליטים; עתידם של ילדים אלה אינו ברור היות ורובם עומדים בפני גירוש בתוקף כך שמדינת ישראל אינה מאפשרת להם לגור בישראל לאורך זמן ולזכות בתנאי מחייה מינימליים כגון ביטוח רפואי, עבודה והכנסה ראוייה. הייחודיות של התלמידים הנ"ל היא בכך שכל התלמידים, כ-1000 במספר בגילאים 5 עד 18, הם בעלי ידע בשפות בית אחרות מאשר העברית. כיום שפת ההוראה של בית הספר היא עברית והלימודים דומים לתלמידים המתגוררים בישראל דרך קבע.

בהרצאה זו נתאר יוזמה חדשה המתהווה כיום בבית הספר ביאליק רוגוזין המתמקדת במדיניות של רב לשוניות ורב אורייניות חדשנית לבית הספר אשר מתייחסת למספר שפות, כולל שפות בית, על מנת להבטיח שהמדיניות הלשונית מעוגנת בקהילה ויכולה להבטיח לתלמידים עתיד טוב יותר. במצב זה יפתחו התלמידים דרגות שונות של רב לשוניות והשפות יהוו להם ייתרון בדרכי חייהם העתידיים. בהרצאה יתאר מנהל בית הספר את הייחודיות של בית הספר והמקורות הלשוניים ואת ההתלבטויות לגבי הסוגיות הלשוניות הקיימות בבית הספר. המרצים העוסקים במדיניות לשונית יתארו מספר כיוונים של מדיניות לשונית חדשה המותאמת לקהילה, כולל שפה במרחב וכן דרכי הכשרה חדשניות למורים, למדריכים ולהורים המעורבים ביוזמות.

בין למידת השפה העברית התקשורתית והאוריינית ורכישת שפת האם לבין הבניית זהות אתנית וזהות לאומית של מתבגרים מרקע אתיופי

מיכל שליפר ונורית מירב

התפיסה המקובלת היום היא שהבנת תהליכי גיבוש זהויות של בני נוער והתאקלמותם בבית הספר קשורה גם להתנהגויות לשוניות ולעמדות כלפי שפת המוצא ושפת החברה הקולטת. מחקרים ישראליים הראו על קשר בין התפתחות וגיבוש הזהות התרבותית של תלמידים עולים בסביבה הקולטת והדו לשונית לבין אוריינטציות לשוניות שונות, כולל: שליטתם בשפה העברית בהקשרי יומיום ובהקשרים לימודיים, עמדותיהם כלפי השפה העברית ושפת מוצאם ולטיפוח האוריינות בשפת המוצא שלהם (Olshtain & Horenczyk, 2000; Olshtain & Kotik, 2000; Golan-Cook, 2007). מחקרים נוספים הראו ששליטה בעברית תורמת לחיזוק ההזדהות של מהגרים עם החברה הקולטת (Shohamy, 1999; Remennick, 2003).

המחקר שיוצג בהרצאה זו נערך בבי"ס ע"ס שש-שנתי במרכז הארץ, יישם מתודולוגיה המשלבת מדידה כמותית ואיכותנית שהתייחסה לתלמידים ובדק את גישות התלמידים העולים ובני העולים בנוגע לזהותם, לתחושת השתייכותם לביה"ס הספר, להערכתם את שליטתם בשפות הבית ובשפה העברית, לעמדותיהם כלפי שפת הבית וכלפי העברית.

תוצאות המחקר מראות שהמתבגרים יוצאי אתיופיה תופסים את עצמם כיהודים יותר מישראלים או מיוצאי אתיופיה. הם רוצים לשמור את השפה האמהרית, למרות שליטתם הנמוכה בה ומעוניינים בשמירה על ייחודיותם, תוך צפייה להתייחסות בית-ספרית להיבטים תרבותיים והיסטוריים. יחד עם זאת נמצאו הבדלים בין תפיסתם את הישגיהם בעברית אקדמית ובעברית תקשורתית. תפיסה זו מתיישבת עם גישה משלבת לאקולטורציה תרבותית (Berry, 1996).

מסקנות המחקר מצביעות על כך שעל המורים המקצועיים לפתוח את דלת הכיתה ליישום גישה מרובת תרבויות, לחזק מימוניות של שליטה בעברית האקדמית, לעודד שימוש ולמידה בשפות האם במסגרות בית ספריות, וללמד היסטוריה והיבטים תרבותיים של הקבוצות התרבותיות השונות. כמו כן, על היועצות החינוכיות לסגל היבטים תרבותיים בתהליכי הייעוץ והטיפול במתבגרים, ולהמשיך לשלב דמות ייעוצית-טיפולית מרקע אתיופי כחלק מהתהליך הייעוצי הבית ספרי. המלצות המחקר מדגישות שילוב של תהליכי הוראה-למידה-הערכה כחלק מתכנית הלימודים הפורמאלית ולא רק סיגול התייחסות מכוונת תרבות בתכנית הלימודים הלא פורמאלית. בדרך זו ניתן יהיה לשלב טיפוח לשוני כחלק מגיבוש זהות תרבותית ישראלית, חיזוק הביטחון העצמי, דימויי העצמי של המתבגרים העולים, למידה משמעותית, השתלבות מהירה בחברה, וכן תחושת שייכות.

ביבליוגרפיה

- Berry, J.W. & Sam, D. (1996). Acculturation and adaptation. In J.W. Berry, M.H. Segall and C. Kagitcibasi (Eds.), *Handbook of cross-cultural psychology*, Vol. 3. (pp. 291 – 326). Boston: Allyn and Bacon.
- Golan-Cook, P. (2007). *Identity and bilingual orientations: The case of immigrant students from the former Soviet Union in Israel*. Doctoral dissertation, submitted to The Hebrew University of Jerusalem.
- Olshtain, E. & Kotik, B. (2000). The development of bilingualism in an immigrant community. In E. Olshtain and G. Horenczyk (Eds.), *Language, identity and immigration*, (pp. 201 – 208). Jerusalem: The Hebrew University Magnes Press.

- Olshtain, E. & Horenczyk, G. (2000). *Language, identity and immigration*. Jerusalem: The Hebrew University Magnes Press.
- Remennick, L. (2003). Language acquisition as the main vehicle of social Integration: Russian immigrants in the 1990s in Israel. *International Journal of the Sociology of Language*, 164, 83 - 105.
- Shohamy, E. (1999) Language and identity of Jews in Israel and the diaspora. In D. Zisenwine and D. Schers(Eds.), *Present and Future: Jewish culture, identity and language*, (pp. 79-94). Tel Aviv University, School of Education

מקומה של האנגלית בעיצוב זהותן של מתכשרות להוראת האנגלית במכללות דתיות בדרום

מירי תא-שמע באום

ההרצאה תציג את תוצאותיו של מחקר שערכתי בתמיכת מכון מופ"ת, שעסק במשמעויות אותן משייכות סטודנטיות להוראת האנגלית למושג ה"אנגלית", כשפה וכתרבות גם יחד (languaculture). המחקר התבסס על ראיונות-עומק מובנים-למחצה עם 19 סטודנטיות (ביניהם סטודנט אחד) משתי מכללות דתיות להכשרת מורים מדרום הארץ.

המראיינות גרות בפריפריה (דרומית לגדרה), בעלות מוצא מזרחי, ורקע סוציאקונומי בינוני או נמוך. רובן אינן מכירות דוברי-אנגלית, ומעולם לא ביקרו בארץ דוברת-אנגלית, ובכל-זאת העניקו ל"אנגלית" תפקיד מרכזי, רגשי ואישי באופן מפתיע, בחייהן. אני טוענת כי האהבה לשפה, עליה מצהירות כל המראיינות, קשורה ליכולתן לנכס לעצמן בהצלחה היבטים שונים של השפה והתרבות הדוברת-אנגלית עבור ההעשרה של זהותן העצמית (self-identity). בד בבד, הסטודנטיות נותרות נטועות במרחב החברתי והדתי בו הן חיות. השילוב של הגלובאלי עם הלוקאלי, של אלמנטים מקהילות מדומיינות (imagined communities) ואמיתיות, של הנחשק על-ידי הפרט עם המוערך-חברתית, יוצר מארג שאינו מחייב את הסטודנטית לדחות זהות אחת לטובת זהות אחרת. במקום זאת, נוצרות מתוך מארג זה זהויות-עצמיות מורכבות ועשירות יותר, הטויות מחוטים תרבותיים שונים. כך, בד-בבד עם ההצלחה להשאר משולבות במרחב התרבותי המקומי, הישראלי, המזרחי והדתי, מציינות המראיינות תחושה מתמשכת של אינדוידואליות ונפרדות, הנתפסת כחלק מהנדוניה שה"אנגלית", לטובה או לרעה, מעניקה לאהביה.

בהרצאה אציג ראשית את הרקע התאורטי והמתודולוגי של המחקר, ולאחר-מכן את הממצאים והמסקנות, כאשר הם משולבים בציטוטים מדברי המראיינות, המביעות בצורה חדה ומרתקת את חווית החיים ועיצוב-הזהות בין השפות העברית והאנגלית.

ביבליוגרפיה

- Coffey, S. (2013). Strangerhood and intercultural subjectivity. *Language and intercultural communication*, 13(3), 266–282.
doi: 10.1080/14708477.2013.804532
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.
- Pavlenko, A., & Norton, B. (2007). Imagined communities, identity, and English language teaching. In J. Cummins & C. Davison (Eds.), *International handbook of English language teaching* (pp. 669–680). New York, NY: Springer.

חוקרים מתחום הלינגוויסטיקה הבחינו שבמצבים שונים, אנשים נוטים להיגוי בלתי מדויק ולהתנסחות עמומה ואף מעורפלת³. בספרות המחקר הפוליטי, נתפסת העמימות כגורם בעייתי היוצר כשל תקשורתי ומחייב דיסאמביגואציה. בעוד שבעבר היתה הסברה הרווחת, שיסוד העמימות נעוץ במידת המעורבות הנמוכה שמפגינים הצדדים ובתפיסתם השוללת את הבהרת הסיכומים, מצביע המחקר הנוכחי על כוונת מכוון העומדת בבסיס התופעה.

במחקר זה, נבחן השיח הפוליטי והחזוי במשא ומתן בין שחקנים פוליטיים בזירה הישראלית. המודלים התיאורטיים המקובלים של הקמת קואליציות פוליטיות, מתבססים על ההנחה שעל מנת לכוון קואליציה נאלצים השחקנים לוותר על עמדות היסוד, ולגבש עמדת ציר אחידה. בהתאם להנחה זו, מנבאים מרבית המחקרים את הקמתן של קואליציות מעוטות שחקנים המכונות "קואליציות זכות מזעריות"⁴. במחקר נבחנו התיאורית ביחס לכל הקואליציות שאותן כוננה מפלגת העבודה הישראלית בשנים 1949-1999. הניתוח התבסס על מחקר ארכיוני מעמיק ועל ראיונות עם דמויות פוליטיות מרכזיות שקיימו מגעים מטעמה של מפלגת העבודה ועמה במהלך השנים.

הממצאים מצביעים על שונותה של המערכת הפוליטית הישראלית ביחס לתיאוריות המקובלות, על הקמתן של קואליציות ענק אנומליות ועל בחירה מודעת ומכוונת של השחקנים בשיח הסכמי עמום ומעורפל. השחקנים השתמשו בתקשורת עמומה ומרומזת אך נהירה להם. היעדר כללים נוקשים והבנה הדדית של המגבלות, הם שאפשרו לצדדים להגיע להסכם ולהבנות קואליציות מרובות שחקנים והטרזוגניות מבחינה ערכית. למעשה, השימוש במנגנון העמימות הנו ביטוי מובהק של מיקוח משתף. בראייתם הסובייקטיבית, השחקנים לא וויתרו על עמדתם, אלא בחרו בהסכם עמום שהכיל את שונות האינטרסים. השימוש במנגנון העמימות אפשר לשחקנים לחרוג מגדרי השיח הערכי הנתפס לעיתים כ"עוגה מקובעת" וכביטוי של משחק "סכום אפס". באמצעות עמימות התוכן שכונתה לעתים "הגדרה אלגבראית" (בשונה מניסוח מדויק המכונה "תוכן אריתמטי"), השחקנים "הרחיבו את העוגה"⁵ ויכלו להגיע להסכם מבלי לוותר על עמדות היסוד. בניגוד לסברה המקובלת, שעמימות השיח הינה מכשול המונע קשרים ברי קיימא, נמצא במחקר שהיא אפשרה למכוון הקואליציה גמישות מקסימלית, הכלה של שונות כמעט דיכטומית וכינונה של קואליציה רחבה ואיתנה.

³ Klir, G. J. & Folger, G. T., A. (1988). **Fuzzy Sets, Uncertainty, and Information**. London: Prentice Hall.

⁴ Schofield, N. (1995). "Coalition Politics: A Formal Model and Empirical Analysis". **Journal of Theoretical Politics**, 7, 3. Pp. 245-281.

⁵ Bazerman, M.H. and Moore, D.A. (2008), **Judgment in Managerial Decision Making**, 7th ed. New York: Wiley

Self-regulated learning: The effect on self-efficacy and academic achievement in teaching weak EFL students

Aron Cohen

This action research focused on low-achieving learners of English as a foreign language in Israel aiming to overturn their unsuccessful attempts at becoming proficient in English. The intervention used was the explicit teaching of self-regulated learning (SRL) strategies within Zimmerman's SRL cyclical model (Zimmerman & Campillo, 2003). The SRL model, emanates from the Social Cognitive Theory (SCT), which posits that an individual's behavior stems from the interdependence among a triadic reciprocity between behavioral factors, social/environmental factors, and personal factors. This triadic reciprocity is found in every aspect of what Bandura (2011) calls the "loop cycle of human agency, *intentionality, forethought, self-reactiveness, and self-reflectiveness*" (p.358). According to the SCT, the most central variable within this triadic reciprocity is an individual's perceived self-efficacy, which has critical ramifications for success in learning. So far, there has been limited research that correlates SRL, foreign language achievement, and self-efficacy. Thus, this study aimed at revealing the effects of teaching SRL strategies explicitly to weak students of EFL, and evaluating their level of self-efficacy, motivation, and academic achievement.

Two 10th grade EFL classes in Israel were compared. The experimental group (n=10) was explicitly taught and geared into using SRL strategies within Zimmerman's SRL cyclical model, whereas the control group (n=9) was taught in a standard EFL pedagogical manner. The findings showed that the experimental group outscored the control group in academic achievements and reached a greater level of self-efficacy for learning and performance.

The implications of this study suggest that teaching explicit SRL strategies indeed gives weak students the tools they need in order to attain proficiency in the foreign language. These SRL strategies are crucial in learning a foreign language, and once ingrained increase self-efficacy along with academic achievement and motivation.

Bibliography

- Bandura, A. (2011). Social cognitive theory. In Kruglanski, A., Higgins, E. & van Lange, P. (Eds.), *Handbook of theories of social psychology* (Vol. 1) (pp. 349-374). London: Sage Publications.
- Zimmerman, B. & Campillo, M. (2003). Motivating self-regulated problem solvers. In J.E. Davidson and R.J. Sternberg (Eds.), *The psychology of problem solving* (pp. 233–262). Cambridge: Cambridge University Press

Tongues on the Israeli Stage: A Reversed Diaspora

Sarit Cofman-Simhon

Jerusalem, 2005. I am at a performance of *Teret-Teret*: three young Israeli actors of Ethiopian origin are presenting a highly stylized rendition of Ethiopian folk tales in a mixture of Hebrew and Amharic (a Semitic language of Ethiopia). I am very much taken by the images, the text, the music, and, as a “white” Israeli, the novelty of African Israeli actors. The event unmistakably indicates a new nonmainstream theatrical richness and “otherness” within Israeli culture.

Furthermore, since 2002, local theatre companies touring with plays in the Moroccan Jewish dialect — Maghrebi — have been warmly received.

Beyond the languages of the African diaspora, there are performances in Juhuri (the traditional language of the Mountain Jews of the Eastern Caucasus Mountains, especially Azerbaijan and Dagestan), and even stand-up comedy in Aramaic, which is spoken by Jews from northern Iraq and Iran.

These new initiatives in Israeli theatre are a symptom of a major shift taking place — a shift discussed at length by sociologists and historians (see Kimmerling 2001; Avishai 2001; Shapira 2004; and Raz-Krakotzkin 1994, 2007). These scholars argue that by the end of the 20th century, the hegemonic Jewish Israeli identity and culture had been questioned, undermined, and revitalized. Baruch Kimmerling points out that the monocultural regime established in the young Israeli state has given way to a segmented and pluralistic polycultural society, within which there is growing conflict “over the meaning of what might be called ‘Israeliness,’ the rules of the game and the criteria for distribution and redistribution of goods” (2001:2).

In this presentation I will focus on the use of Maghrebi and Amharic onstage, as part of the move to include not only diasporic languages, but also multiple narratives in the social, political, artistic, and linguistic domains.

Short Bibliography:

- Avishai, B. (2001). “Post-Zionist Israel.” *The American Prospect*, 19 December. www.prospect.org/cs/articles?article=postzionist_israel (27 November 2010).
- Kimmerling, Baruch. 2001. *The Invention and Decline of Israeliness: State, Society, and the Military*. Berkeley: University of California Press.
- Raz-Krakotzkin, A. (1994). “Yitzugah Ha-Leummi Shel Ha-Galut” [The national narration of exile]. PhD diss., Tel Aviv University.
- Raz-Krakotzkin, A. (2007). “Jewish Memory between Exile and History.” *Jewish Quarterly Review* 97, 4:530–43.
- Shapira, A. (2004). *Israeli Identity in Transition*. Westport, CT: Praeger Publishers.

Using English in Academic Institutions in Non-English Speaking Contexts: The case of Israel

Ofra Inbar & Smadar Donitsa-Schmidt

The last decade has seen a move towards teaching academic courses with English as the medium of instruction (MOI) in non-English speaking environments instead of the local tongue. This phenomenon is accentuated with the introduction of massive open on-line academic courses (MOOCS) offered mostly in English. A similar phenomenon is evident in Israel with an increased inclination towards English MOI courses in mainstream academic programs. This approach is widely criticized for fear of potential detrimental effects on the status and use of the local language Hebrew. Little research is available on the current purpose, scope, nature and impact of using English as a MOI in academic institutions in the Israeli context.

The reported study set out to provide a comprehensive picture of the current state of affairs regarding the use of English as MOI at Israeli universities via the lens of different stakeholders. In this presentation we will report on the first phase of the study which focused on four universities (out of seven) chosen on the basis of geographical locations and student population. Within each university the sample consists of senior and junior faculty members, students and administrative staff. The data collection tools include semi-structured interviews, questionnaires and document analysis. The issues probed are the reasons for and perceptions of the use of English as a MOI and the compatibility of the initiative with the institution's overall academic vision, specifically on issues of internationalization and language policy.

Results point at three main motives behind the insertion of English MOI courses and programs: instrumental economic motives which include globalization and internationalization; identity and ideology driven motives which include transnational student mobility; and, naïve-illusionary motives which include "Native-Speaker" aspirations. Major diversification was found in the attitudes and perceptions of the different stakeholders towards this drift within the four institutions.

Marginalized rather than Isolated: Bi/multilingualism in signing communities among the Negev Bedouin

Shifra Kisch

The quest to study the conditions that engender language has made the study of relatively young sign languages is a cutting edge theme in modern linguistics and cognitive sciences. Several comparable cases where local sign languages emerged in the context of high incidences of deafness, attract the attention of scholars of different disciplines, most notably in Deaf studies and sign language linguistics. These communities are often depicted as remote and insular. Consequently, broader social structures and significant social encounters are ignored.

Among the Negev Bedouin a shared sign language (ABSL) has emerged over the past 80 years. It provides the basis for signing communities shared by deaf and hearing signers. This unique sociolinguistic landscape accounts for significant differences in the experience of deafness by both deaf and hearing. Most significantly, both deaf and hearing people are exposed to well integrated deaf adults and signed communication from a young age. However, the lives of most deaf and hearing signers among the Negev Bedouin are embedded in several diverse language communities. The dynamic sociolinguistic landscape in which ABSL emerged and operates is often overlooked; consequently it has typically been portrayed as an isolated language emerging in an isolated community or in a linguistic vacuum. A notion most evidently challenged by the common signed bilingualism of the majority of the deaf signers, and the inherent cross-modal bilingualism of hearing signers.

Based on ethnographic fieldwork spanning over a decade and a half among the Negev Bedouin, this paper will consider the slippage from “language isolate” to “isolated community”. The case of the Al-Sayyid and Qderat shared signing communities among the Negev Bedouin will serve to demonstrate the importance of distinguishing social marginalization from isolation.

Language, social pluralism and democracy: A multimodal approach

Denise Newfield

This paper discusses a multimodal approach to the problem of English teaching and learning in South Africa, a country with 11 official languages, but where English is the selected medium of instruction in most schools. It situates the approach within the multimodal framework of Kress and his associates, and within a 'pedagogy of multiliteracies'. The paper reports on the work of South African researchers and teachers across a period of nearly 20 years, mainly in the fields of literacy, language and literature, but also in other fields such as engineering, medical education and visual arts. However, it focuses on an example of disaffected and reluctant students in a high school in Soweto, showing how a multimodal and multiliteracies pedagogy shifted their attitude to 'subject English' and indeed to schooling. The paper demonstrates the results of expanding the semiotic space of classrooms - in which language is considered to be one mode of communication and representation amongst others, and in which the semiotic and cultural resources of students are recognised and valued in order to promote access to the target language and curricular themes. The paper also shows how a multimodal pedagogic approach is linked to and can foster a democratic classroom culture.

Bibliography

- Kress, G. (2010). *Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication*. Abingdon: Routledge.
- New London Group 1996 'A pedagogy of Multiliteracies: designing social futures', *Harvard Educational Review* 66: 60-96.
- Archer, A. & Newfield, D. (2014). *Multimodal approaches to research and pedagogy: recognition, resources and access*. Abingdon: Routledge.

Living 'sin papeles': the agentic lives of undocumented young adults.

Gemma Puntí

This two-year ethnography explores how six Latino youth (ages 18 to 21) who arrived as children or teenagers in the US experience and understand illegality. These participants do not qualify for the 'Deferred Action for Childhood Arrivals Policy'; a common reality among more than half of the undocumented youth under thirty (Passel & Lopez, 2012).

Through participant observation and conversational interviews, I answered the following questions: 1) How do undocumented youth understand illegality? 2) How does this understanding evolve in relation to their everyday experiences? 3) How do they show agency? Past research focused on the marginalized lives of undocumented immigrants (e.g., Gonzales & Chavez, 2012) and the stages that undocumented youth undertake in learning about the meaning of illegality (Gonzales, 2011). Research has omitted the nuanced forms of agency disclosed by this youth, the uniqueness of youth's approach to their legal self, and the experiences of first generation young adults. These aspects are addressed in this study.

Through ethnographic and discourse analysis (Gee, 2004) the participants illustrate how undocumented youth learn to live in illegality not as agentless individuals, but as individuals who strategically pursue the improvement of their lives. The meaning of illegality becomes fluid and evolves in relation to their daily experiences at work, in school, etc. Higher levels of education seem to bring new perceptions of the legal self and also uneasiness and frustration. In addition, while participants stated not to fear deportation, they acted on that fear by performing invisibility in public and unknown spaces.

Bibliography

- Gee, J. P. (2004). Discourse analysis: What makes it critical. *An introduction to critical discourse analysis in education*, 19–50.
- Gonzales, R. G., & Chavez, L. R. (2012). Awakening to a nightmare. *Current Anthropology*, 53(3), 255–281.

Should *Google Translate* be allowed/encouraged in foreign language programs?

Elana Spector-Cohen, Miriam Schcolnik & Sara Kol

This presentation will describe work-in-progress on the use of machine translation (MT) by tertiary EFL students. Despite the widespread use of MT (e.g., *Google Translate*) among students, there is a lack of consensus among foreign language teachers as to whether it should be allowed. No clear language policy has yet been formulated regarding this issue. Our main research question is whether MT can be a useful tool for high-intermediate and advanced students when writing in English.

The literature on the topic is limited. In a study conducted among adult beginning Spanish learners in Australia, Garcia & Pena (2011) found that MT improved their writing. In 2012 a survey focusing on the use and perceptions of MT was conducted among students and instructors of Spanish, French, Italian and Portuguese at Duke University (Clifford, Merschel, Munne, & Reisinger, 2012). The survey revealed that whereas 91% of the students said they had noticed mistakes made by MT, for 43% MT was useful for double-checking what they wrote in the foreign language.

Although MT software has been available for a while, its use by tertiary EFL students of writing has not yet been studied. We conducted a preliminary survey (N=203) among undergraduate and graduate students to assess amount and frequency of MT use among students of English for Academic Purposes, as well as their attitudes towards machine translation as a tool for writing. Among other things, the survey revealed that 80% of the students use MT regularly.

In order to ensure mindful use of the tool, we assume two conditions are needed – a sufficient level of language knowledge to allow for awareness of the mistakes made by the machine, and the ability to edit the output of the automatic translation to improve accuracy and comprehensibility.

To assess language knowledge, we administered two tasks focusing on common mistakes due to Hebrew interference. To assess students' awareness of the mistakes made by the machine, we administered a translation task using *Google Translate*. The tasks included a self-assessment component.

In this presentation we will describe the rationale for the study, briefly report the results of the preliminary survey, outline the tasks and discuss the results of the self-assessment and end with the next steps in the research.

References

Clifford, J., Merschel, J., Munne, D., & Reisinger, D. (2012). The Elephant in the Room: Machine Translation in Language Learning at Duke University. Retrieved: <http://cit.duke.edu/wp-content/uploads/2013/04/Elephant-in-the-Room1.pdf>

Garcia, I & Pena, M.I. (2011). Machine translation-assisted language learning: writing for beginners. *Computer Assisted Language Learning*, 24:5, 471-487.

'From *me* to *we* to *them* and back again...' Telecollaborative Exchanges and Reflexive Teaching in Intercultural Language Learning

Elana Spector-Cohen & Rosalie Sitman

The opportunities afforded by today's ICT tools and technologies in promoting cross cultural communication and language learning opportunities are vast. As a result, and together with the growing trend towards internationalization in higher education, many institutions are increasingly eager to participate in “*virtual intercultural interaction and exchange projects between classes of foreign language learners in geographically distant locations*” (O'Dowd, 2007 as cited in O'Dowd, 2013, p. 47). However, although they purport to promote intercultural communicative competence and increased knowledge of and sensitivity to the "other", the reality is that these telecollaborative initiatives tend to conceive 'culture' in monolithic terms, as being synonymous with the 'nation state', often resulting in blatant disregard of the plurilingual and multicultural landscape of the societies of the partners involved in the exchanges. Furthermore, the literature on telecollaboration in language teaching in higher education does not sufficiently address the issue of intra-cultural differences. Neglect of such issues in the design and management of telecollaborative exchanges in language teaching may reinforce, rather than bridge, feelings of difference, resulting in missed opportunities at best.

In a context such as Israel, directly dealing with intra-group differences may be threatening and potentially explosive. In this presentation we will posit that intercultural telecollaborative exchanges can be cleverly exploited to sensitize students to intra-cultural issues in a much less menacing way. By focusing on the "other", students may be gently coaxed into beginning their journey of reconciliation with the "other within," ultimately leading to recognition and hopefully acceptance of the "we".

Reference

O'Dowd , R. (2013). The Language Learning Journal: The competences of the telecollaborative teacher. DOI: 10.1080/09571736.2013.853374

Social Justice Revisited: A Dialectic Path of Discourse Construction and Exposure

Talia Meital Tayri & Lia Levin

The term 'Social Justice' refers to a value or a principle used to describe fairness beyond the individual justice level (Craig, Burchardt & Gordon, 2010). Despite its ambiguous nature, it has for many years nurtured and corresponded with discourses involved in the construction of social policy, the administration of public governance, activist movements and theological and philosophical notions of normative ethics. More often than not, it is redefined and restructured by stakeholders holding various positions in society, in a way which both create and promote paradigmatic and discourse shifts benefiting such stakeholders' agenda. This paper presents initial findings and conclusions from two projects:

1. *Social Justice: a postmodern take* – this ongoing study intersects with a long line of thinkers offering a different, integrative postmodern perspective on Social Justice discourse construction. Its basic underlying hypothesis is that any attempt to universally define Social Justice does always, by default, minimize opportunities for deep, critical, discussion of it. The foundations for this attempt draw inspiration from four perspectives on social knowledge (based on the work of Ferdinand de Saussure, Jean François Lyotard, Zygmunt Bauman and Fredric Jameson). Inspired by an integration of these approaches, this section of the presentation will provide a model framework for developing a Social Justice discourse in the postmodern position.

2. *Civil definitions of Social Justice: initial steps toward exposing discourse* - Despite the proliferation of its definitions, civil protests around the world have used the term Social Justice to describe the core value and consequent change they wish to promote. Drawing upon the "Public Value Failure" theoretical framework (Bozeman, 2007), it is suggested that the contention against core social values such as Social Justice lay at the foundation of "occupy movements", who viewed reviving a Social Justice discourse as one of their main *raison d'être*. This section of our presentation will review initial results from a nation-wide study on civic descriptions of Social Justice, analyzed using methods from the field of Critical Discourse Analysis (Van Dijk, 1993).

References

- Bozeman, B. (2007). *Public values and public interest*. Washington, DC: Georgetown University.
- Craig, G., Burchardt, T., & Gordon, D. (Eds.). (2008). *Social justice and public policy*. Bristol, UK: The Policy Press.
- Van Dijk, T. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse and Society*, 4(2), 249-283.